Mater Lithvaniae, ora pro nobis!

LITWA

hłos monarchisty

XVII/XVIII (NN17-18)

MIESIAC STYCZAŃ - HRUDZIEŃ A.D. MMIII (2003)

GAZETA ZASNAWANA A.D. MCMVIII (1908), ADNOÚLENA A.D. MCMVC (1995)

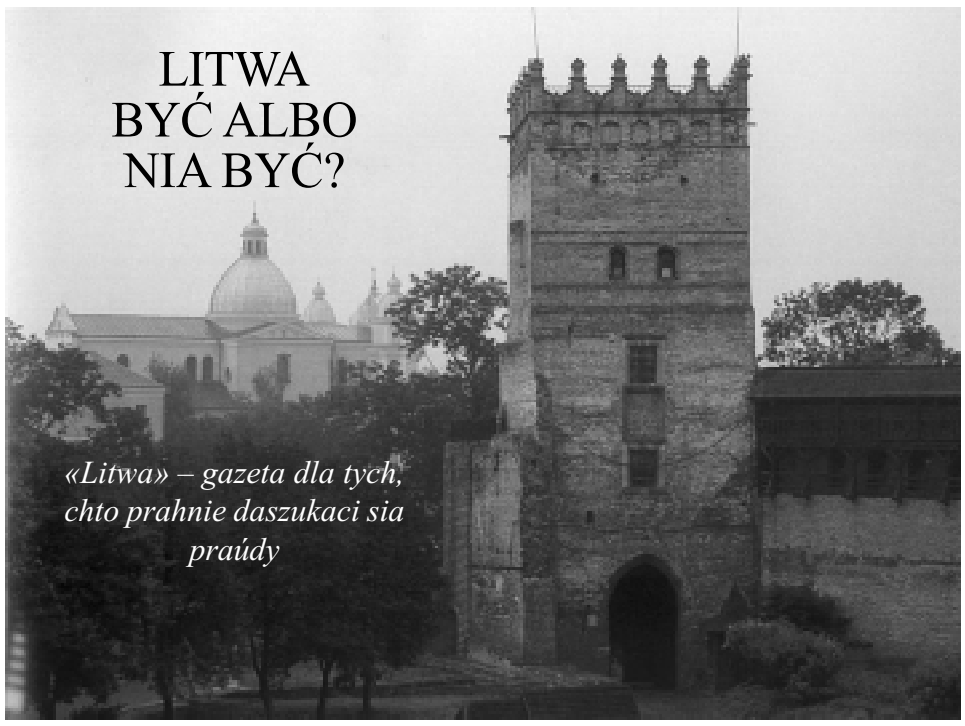

Zamak kniazia Lubarta. Łuck.Wałynskaja ziamla.

Ab historycznaj padziei ú Łucku czytajcie ú rubrycy Kalandar na staroncy 8

FELJETON

Chto chocza pamierci za demoliberalizm?

Terorystyczny akt z 11 wieraśnia 2001 r. na World Trade Center mnohimi aznaczaú sia za paczatak nowaj fazy konfliktu dwoch cywilizacyj. Niahledziaczy na prawidłowaść padobnaha śćwierdżańnia, paústaje dylemat: ab jakija mienawita cywilizacyi idzie sia? Historyki ú bolszaści sychodziać sia ú tym, szto ú padwalinach kożnaje cywilizacyi znachodzie sia religija. Z adnaho boku tady majem isłamskuju cywilizacyju, na druhim ża..., czy zapraúdy heta jość cywilizacyjaj chryścijanskaj?

Kali b isłamskija terorysty úważali za swajho hałoúnaha niepryjaciela chryścijanstwa, praúdapadobna, szto kirujemyja imi samaloty udaryli b u Bazyliku Św. Piatra. Wieżawiec[1] WTC u Nowym Jorku źjaúlaje sia skarej symbolem demoliberalnaje kultury niż chryścijanskaje.

Isłam, jaki nia znaje padziełu pamiż sferami *sacrum*[2] a *profanum*[3], pamiż tym, szto religijnaje, a szto politycznaje, pierastaú uważać chryścijanstwa za swajho hałoúnaha supraciúnika, pakolki Kaścioł u XX w. hałoúnym czynam paśla II Watykanskaha Saboru staú naszmat miensz kłapacici sia ab swajoj prysutnaści ú politycy. Nasupierak hetamu demoliberalnaja systema wyrasła ú najhałaúniejszaha niepryjaciela, jakaja adnak usio czaściej pierastaje abmiażoúwaci sia tolki politycznaj sferaj, a zaczynaje uwachodzić u «wotczynu» religii czy etyki, prajaúlajuczy takim czynam swaje teologicznyja ambicyi. Jak prykład moża pasłużyć stała úzrastajuczy pieralik zachodnich dziarżawaú, jakija legalizujuć aborty, eutanazyju albo homoseksualnyja źwiazki.

Jan Pawał II czasta ú hetym kontekście haworyć ab baraćbie pamiż cywilizacyjaj śmierci i cywilizacyjaj miłaści[4]. U czasie swajoj piligrymki ú Polszczu Papież pawiedaú: «narod, katory zabiwaje swaich ułasnych dziaciej, jość narodam bez buduczyni, a dziarżawa, katoraja úzurpuje prawa na zabiwańnie dziaciej u łonach matak, staje sia dziarżawaj barbarskaj.» Kali ż my paważna úsprymiem słowy Jana Paúła II, tady zaúważym, szto buduczynia jaśnieje pierad isłamskimi dziarżawami, a barbarskimi krainami źjaúlajuć sia zachodnija demakratyi. Niewypadkowa taksama toje, szto na roznych miżnarodnych konferencyjach, organizawanych pad patronatam AZN (AAN) dla abarony nienarodżanaha żyćcia suprać astatniaha świetu supolna paústajuć isłamskija dziarżawy i Watykan. Konflikt pamiż cywilizacyjaj śmierci i cywilizacyjaj miłaści nie źjaúlaje sia tady tojesnym iz sutyknieńniem isłamskaje

cywilizacyi z chryścijanskaju.

Wialikim pytańniem siońnia jest, czy my úwohule możam mowici ab chryścijanskaj cywilizacyi. Widawoczna, szto zachodnija cywilizacyi majuć swaje fundamenty ú Dekalogu[5] i Nahornym kazańni, ale zdajecca, szto jany úżo doúha jak zhubili pamiać ab swaich karaniach, a chutka addalajuć sia ad swajho pierszasnaha úzora. Siońnia my majem daczynieńnie skarej z postchryścijanskaj cywilizacyjaj, u jakoj usie fundamentalnyja chryścijanskija kasztoúnaści padlehli sekularyzacyi i atrymali swaje świeckija imitacyi, naprykład miłaść była zastuplena tolerancyjaj.

Ab żyćciazdolnaści danaj cywilizacyi wyraszyć toje, czy znojducca ludzi, jakija hatowy addać za jaje swajo żyćcio. Antyczny Rym upaú nie tamu szto, jaho pieramahła niejkaja politycznaja ci wajskowaja siła, ale tamu szto źnikła motywacyja abywatelaú da jaho abarony. Siońnia możam znajści ú isłamskich krainach miljony ludziej, jakija deklarujuć achwotu addać za Ałłacha żyćcio. Czy znojduć sia ludzi ú krainach Zachadu, achwotnyja dać swajo żyćcio?

Oriana Fallaci[6] napisała, szto kasztoúnaściu, za jakuju wiadzie sia boj pamiż zachodnim i isłamskim świetam, jość toje, kab jana mahła spałuczyci sia ź kim chocza i kali chocza. Ci úsio ż znojducca ludzi, hatowyja za heta pamierci? Chto addaść swajo żyćcio za wolny rynak i liberalizm?

Estera Łobkowicz,
czasopis «Fronda» (Polszcza)

---

[1] wieżawiec = chmaraczos
[2] sacrum = toje szto należyć da religii
[3] profanum = toje, szto należyć da świeckaha
[4] miłaści = lubowi
[5] Dekalog = dziesiać prykazańniaú
[6] Oriana Fallaci – italjanskaja żurnalistka, jakaja padtrymliwaje wajnu demoliberalnych cywilizacyj suprać isłamskaha świetu

ISŁAMSKI POHLAD: ICZKIERYJA U WAJNIE CYWILIZACYJ

Bazpeka úzamien za Niepadlehłaść

Źmiaszczajuczy niniejszy[1] artykuł, pieraśledujema nastupny mety. Pa piersza, użo niejak nieúciam stała siodniesznim «demokratam» i «liberałam», iż uwohule dzie-kolwiek ludzi mohuć usprymać religiju ú szczylnaj źwiazi iz haspadarstwawaj budowaj. Kaliś i ú chryścijanskim świecie toje było normaj. Siodnia na prawialiki żal zastało sia toje tykiela ú narodaú, ktory znajdawali sia paza zrubam[2] zachodniaje «cywilizacyi» u ciahu astatnich 200 let. Inszy pohlad praciahwaje istnawać u naszych adwiecznych praciúnikaú - muzułmanaú, jakija jednak zaraz suć wielej praciúnikami zwyradniełaj zachodniaj «cywilizacyi», a nie Katolickaha Kaścioła. Adyż należa úznać muzułmanie dnieś majuć bolsz zdarowa padyjścio da pytańniaú etyki i morali, dyj haspadarstwawaha budaúnictwa niż tzw. «ludzi wolnaha świetu».

Z druhoj starany, tej artykuł jest napisany JM Panam Mowładam Udugam, ktory znany iz swajoj wybitnaj idejnaj a ideologicznaj pracy na karyść Iczkieryi. Iczkieryja, padobna jak i Respublika Biełaruś, znajduje sia dnieś na wodapadziele jak cywilizacyjnam, hetak i politycznym. U Iczkieryi idzie wajna, ale napadnik każa, iż jon baronić «cełasnaści» swajho haspadarstwa i zmahaje sia iz teroryzmam. U Iczkieryi paruszajuć sia prawy asoby, ale Euroźwiaz hatowy jest uznać referendum i prezydenckija wybary okupacyjnaj administracyi. Usio praz toje, iż Czeczency zachacieli zbudawać haspadarstwa iz panujuczaj religijaj. «Dzie ż heta baczana!» – zawołajuć też i naszy «demokraty». «Wiedź ża ciapier moża być tykiela «dziarżawa świetapohladna neútralnaja», – pattaknuć im supracoúniki Fundacyi Szorasza[3]!

Drukujuczy konceptualnu pracu JM Pana Mowłada Uduga namahajema sia pryblizić naszym ludziam istotu siodniaszniaha konfliktu ú Iczkieryi, jakaja ú gruncie wielmi blizka naszaj sytuacyi. Z pradstaúlenych pryczynaú úważajema źmiaszczeńnie danaha artykuła za wysoka cikawaje dla naszaha czytelnika.

[1] niniejszy – hety, niżejpadadzieny; [2] zrub – budowa, struktura; [3] Szorasz – Soras.

praciah na s. 6

HISTORYJA

Da pytańnia ab formawańni haspadarstwatworczaha naroda WKL

Paniaćcie nacyi-naroda

Na paczatku kanieczna zasiaredzici sia nad paniaćciowym aparatam problemy. Słowy nacyja i narod źjaúlajuć sia synonimami ú szyrokim sensie, kali my nie razhladajem nacyju ú wuzkaetnicznym znaczeńni. Uwodziaczy ú nazwu referata słowa narod my majem na úwazie pierad usim narod polityczny, a nie etniczny, jakoha i nie mahło istnawać u datyczny problemy peryjad. Tym nie mieniej hety polityczny narod moh i wałodaú peúnymi formalnymi etnicznymi charakterystykami, takimi jak supolnaja mowa ci pachodżańnie. Sztopraúda wybar i úspryniaćcio niekatorych etnicznych konstantaú nie nasiła dla subjektaú wybaru ú datyczny peryjad nadzwyczaj ważnaha znaczeńnia, a abapirała sia pierad usim na funkcyjanalnyja jakaści dadzienaj konstanty[1] .

Najbolsz ahulnym i adpawiednym akreśleńniem politycznaha narodu-nacyi na naszu dumku źjaúlajeć sia nastupnaje. Polska-litwinski piśmieńnik i polityczny dziejacz XX st. Józef Mackiewicz hetak akresliwaje paniaćcie nacyi[2] : «Pawodle autora, wyraszalnym u paniaćci nacyi źjaúlajeć sia nie rasa, nie pachodżańnie, nie religija i nie mowa. U paniaćcie nacyi úwachodziać duchoúnaja suwiaź, úświedamleńnie supolnaści, wola da sumiesnaha żyćcia, imknieńnie da adasoblenaści, ale absolutna kanieczna úmowa - tolki adna: najaúnaść nacyjonalnych tradycyj.»

Dr. Jan Ciechanowicz[3] abmiarkoúwajuczy pracu Vilfredo Paretto «Traktat ab ahulnaj socyjalogii» każa: «Tradycyja zamianiaje indywidualny doświed supolnym doświedam doúhaha łancuhu pakaleńniaú. Pry czym tradycyja funkcyjanuje ú składanym i stała źmiennym naturalnasocyjalnym kontekście, pawodle dakładna dziejuczych pieradumowaú, kanieczna ściaú i prawazhodnaściaú.»

Konkretnuju charakterystyku politycznaha naroda daje polski profesor Julijusz Bardach[4] : «Ad rańniesiaredniawiecznych narodaú, sformawanych na etnicznaj bazie, dalejszy szlach wioú da narodaú feudalnych, dyferencyjawanych majomasna i socyjalna. Tut adbywała sia wyraznaje adasableńnie politycznaha naroda, u jaki úwachodzili prywilejawanyja grupy abo słai, szto údzielniczali wa úładzie, ad nasielnictwa, jakoje zastawała sia paza sferaju politycznaha

praciah na s. 4

---

[1] heta datyczyć pierad usim mowy piśmowych znosinaú - kancelarskaj mowy WKL
[2] «От Вилии до Изара», Londyn 1992, s.68
[3] «Na styku cywilizacji», Rzeszów 1997 s.12
[4] «Sztudyi z historyi Wialikaha Kniastwa Litoúskaha», Miensk 2002 s.318

IDEOLOGIJA

CHWAROBY ROSTU

albo ab ideowych elementach razkładu ú ajczynnych ruchach za niezależnaść

Ustup

Politycznaja prastora nacyjonalnaha biełaruskaha ruchu dnia siaho jest nadzwyczaj zaśmieczana raznastajnym ideologicznym szałupińniem, jak roúnie ż licznymi «tabu» szcze ź minionaje epochi. Nawat aż dziwisz sia, jak niekatoryja, koliś barza nacyjonalistycznyja czalcy praúdziwaha BNF, zajmieli mocny ideologiczny drejf da tzw. «centru», szto úreszcie i dawiało da padziełu organizacyi. Ale nia warta dziwici sia. Na wialiki żal hetki drejf maje adpawiedny ideowy grunt z czasu zhuby Reczypaspalitaje Abodwuch Narodaú. Grunt hety maje nazwu wolnamularski[1] liberalizm.

Paczać należyć niepasredna ad epochi padziełaú haspadarstwa Abodwuch Narodaú. Aposznim paústanczym zrywam taho czasu, zdarowym ú swaim ideowym korani, treba liczyć Barskuju Konfederacyju: 1768-1772. Zdarowym jon byú pa pryczynie taho, iż mieú u padstawie światuju wieru katolickuju i wiernaść Ajczynie, i nia jszoú za úżo razpaúsiechnianymi[2] zhubnymi namysłami fałszywaj swabody:

My prawawierny chryścijanie katoliki rymskija, narod polski, wierny Bohu i Kaścioławi, wolnym karalom i kachanaj ajczyźnie, uważajuczy kaniec nieszczaśliwych i strasznych srodkaú, gwałtoúnie prociú usiutkamu prawu úczynienych, nieabmylna wynikajuczyja a prynosiaczyja niamylnaje nadłamańnie i amal paúsiechnuju zhubu na wieru światuju rymskuju, widziaczy aziabłaść u duchawienstwie wyższym, a ú hałowach wialikszych świeckich abyniatnaść[3] , tutża u abywatelach biezwstydnu bajaźń i zamiaszańnie, a szto najnieszczaśliwiej: iża żadnaj datkliwaści nie czujuczy, nachylajuć swaje niegdyś niazwyczajny hałowy pad jarmo niawolnicza syzmatykaú, lutraú i kalwinaú, ktory jeśmy krywioju Chrystusa najdarażejszaj i úłasnaj naszaj adkuplenyja pierad narodami nasili, nia dbajuczy na tureckija, tatarskija, Szwedaú, Kazakoú hufcy, ktory jak cień jedyn ad zaciahajuczaha słońca, tak jany ad znaku kryża światoha nikli pry heroicznym naszym arużżu. Ale jość Boh u Jeruzalem, jość jaszcze i prarok, ktory úsiutki warożyć pamysnaści. Jeżali żyć i úmirać, stać i úpadać pry boku Jaho i światoj wiery katolickaj budziema, umocnie siły naszy i úzbudzie ú nas kroú rycersku, budzie nam ważdziom i prawodcam, zasłonaj i patuhaj. Niachaj nas utrymuje Jaho úsiechmocna moc, niachaj pasile moc Syna pranajświaciejszaha, niachaj nas zahreje duch Jaho miłaści! Czyńma úżo ú Imia Trojcy pranajświaciejszaj Boha Ajca, Syna i Ducha Światoha toje sprysiażańnie asabistaje i paúsiechnaje. Tarczaj budzie nam Maryja.[4]

Ad taho czasu sztoraz wialiksz tyja namysły pranikajuć u niezależnicki ruch i pastupowa niwelujuć samu ú sabie Boskuju ideju niepadlehłaj Ajczyny. Niwelujuć nie ú niepasredny sposab, ale takim czynam, iż niepadlehłaść zastaje sia niby padstawowaj kasztoúnaściu, szto ż datycza formy, dyk jana musić być «jedyna prawilnaju», h.zn. «demokratycznaju». Kali pry Kaściuszkaúskim Paústańni 1794 r. nasza nowaśpieczanaja «aświeczanaja progresyúnaja abszcześćwiennaść», uwasoblenaja ú ks.H.Kołłontaju i I.Patockim chacia b dla prykryúki skarystała z takich darahich nam, i konserwatyúnych paniaćciaú, jak monarchija i dziedziczniaść tronu, dyk ichny ideowy nastupniki ú wieku XIX nie saromili sia wyrakczy sia kanczatkowa pachodziaczaj ad Boha monarchii i za każdym razam ustaloúwać dyktaturu «nacyjonalnaha úradu». Nia majuczy nicz[5] prociú samoha paniaćcia nacyjonalnaha úradu, zastanowima sia nad pytańniem, na jela[6] tyja idei aświeczańnia[7] nanieśli i na żal szcze nanosiać szkodu dla szlachetnaj samoj u sabie i światoj idei abarony Ajczyny.

U swaim razhladzie my datykniema sia ú wialikszaj czaści padziejaú hałoúnych zbrojnych zrywaú, skirawanych dla adzyskańnia niepadlehłaści Ajczyny Abodwuch Narodaú: Kaściuszkaúskim Paústańni 1794 r., Napoleonaúskich Wojnach 1812 r., Listapadawym Paústańni 1831 r. i Styczniawym[8] Paústańni 1863 r.

Rok 1791-1794

Konstytucyja 3 Maja i razam ź im Kaściuszkaúskaje Paústańnie 1794 r. byli biezumoúna zrywam za niepadlehłaść. Ale adnaczasowa jany dali wyraz razkołu siarod szlachty. Razkoł, jaki pradwyznaczyú bezplonnaść nastupnych

Czaławiek czynu dziejniczaje gwałtoúna i chaotyczna

św. Joanna d'Arc – czaławiek madlitwy, dziejniczaje hodna

zrywaú, jaki wyznaczyú strategiczny stasunak sił. Razkoł mieú pierad usim ideologiczny charakter. Jak «aboz patryjotyczny»[9] hetak i «Tarhawica» byli za niepadzielnaściu ziemlaú Reczypaspalitaj, tolki baczyli tuju Reczpaspalituju ú rozny sposab. My nie chacieli b usprawiedliúlać pozycyju tarhawiczan, jakija nie pawinny byli iści na supracu iz schizmatykami, a da taho ż z najbolsz drapieżnym woraham Ajczyny. Ale adnaczasowa nie padlahaje sumniwu, iż taja pozycyja stała sia wynikam szalonaha pierawarotu ú myśleńni, jaki adbyúsia naprykancy XVIII stalećcia, kali siarod abywatelstwa Europy zastali paruszany fundamentalnyja autorytety: Kaścioł i Monarchija. Pry hetak kardynalnym pierawarocie całkam naturalna wyhladała bojaź znacznaj czastki naszych magnataú i szlachty pierad mażliwym «jakobinstwam», szto mahło praniknuć u Reczpaspalituju iz Zachadu. Pozycyja Kaścioła ú hety ż moment była spryjalnaju da zachawańnia Reczypaspalitaje, ale adnaczasowa rezka «antyrewolucyjnaju», a znacza i skirawanuju prociú tak zwanych «progresyúnych ideologaú» paústańnia, jakich reprezentawaú użo úspamianiony ks.Hugo Kołłontaj. Ichna úprost rewolucyjna retoryka da szczentu zapużała miascowuju siaredniu i wialikszu szlachtu, a tym wielej magnataú, jakija niachibna i adwarta źwiarnulisia na Úschod u poszukach abaroncy szybka nadychodziaczych giljotynaú. Woś adno iz świedczańniaú:

Kołłontaj pisaú naprykancy maja da Jana Śniadeckaha: «hatuje sia projekt, ktory nia tolki aświeczanaj Europie pryniasie ukontentawańnie[10] , ale nadta retelny[11] pażytak dla kraju naszaha. Jmć ksiondz Asoúski pisza Konstytucyju ekonomicznu...»...Jaho projekt apiraú sia na nawukach Adama Smitha «Ab bahactwie narodaú», czyniaczy wolnaść ułasnaści, wolnaść asabistu, wolnaść pracy i apieku nad joj, padwalinaj waúnutranaj budowy adrodżanaj Reczypaspalitaj, pry czym uwieś stasunak pamiż ziemskim ułaśnikam a sielaninam mieú z paddanczaha zmianici sia na úmoúny…A projektawana jaszcze treciu pryncypijalnu

św. Joanna d'Arc na madlitwie

ústawu: pa politycznaj Treciaha Maja i ekonomicznaj mieła pryjści «Konstytucyja moralna», niesumniúna polski adpawiednik amerykanskaj i francuskaj deklaracyi praú czaławieka».[12]

Czas biażyć, a rytoryka nie źmianiajeć sia, hetak usio i zmahajema sia za deklaracyju praú czaławieka! Aposzniaja cytata pakazuje źwiaź miż niby neútralnymi ekonomicznymi koncepcyjami i realnaj moralnaj indyferentnaściu, jakoj adpawiadaje ludzkaja, a nia Boskaja «Konstytucyja moralna».

Abahulniajuczy treba adznaczyć nastupnaje: reformy ú Reczypaspalitaj byli patrebnyja, bo *liberum veto* stała sia instrumentam, katory hamawaú pracu adnaho faktyczna najhałaúniejszaha[13] z haspadarstwawych organaú - Sojmu. Negatyúnym elementam «Systemy 3 Maja»[14] i wynikłym ź jaje paústańniem byli:

1.Pierawaha idei aświeczańnia siarod aútaraú «Systemy 3 Maja», szto prajaúlała sia ú pozytyúnaj acency kożnych nowatworaú epochi aświeczańnia: padziel uładaú, addzialeńnie religii ad haspadarstwa, ugruntawańnie na racyjonalizmie i materyjalizmie i r.d.

2.Ugruntawańnie haspadarstwawaj systemy na úźwiedzienym u absolut pryncypie padziełu uładaú na ústawadaúczuju, wykanaúczuju i sudowuju, jaki wynajszaú Karal (Charles) Montesquie

3.Praciah zhody na addzialeńnie Kaścioła ad haspadarstwa i addańnie edukacyi ú ruki tzw. Edukacyjnaj Komisyi, jakaja była útworana pa kasacyi Zakonu Jezuitaú u 1773 r.

Negatyúnymi ż aspektami reakcyi abozu «Tarhawicy» u swaju czarhu byli:

1.Staúka ú abaronie swaich prywilejaú na schizmatycznuju Rasieju-Maskowiju

2.Anachronicznaje trymańnie sastarełych i szkodnych haspadarstwawych norm: liwierum wieto, słabaja pozycyja karala – elekcyjny karol.

3.Zamiaszczeńnie interesu nacyjonalnaha interesam prywatnym.

Robiaczy wysnowu musim skazać: brak zdarowaj siły ú abodwuch abozach, jakaja b z adnej starany była patryjotycznaj jak prychilniki Konstytucyi 3 Maja, z inszej nahetulki ż konserwatyúnaj jak «Tarhawica»; ktora by z adnej starany únikła by pamyłak swajho czasu jak taho nie zrabili «patryjoty», z inszej ża pazwoliła na żyćciowa kaniecznyja reformy i prajawiła pakoru nie tykiela pierad Karalom, jak asobaj, ale pierad pawahaj Najiaśniejszaj Reczypaspalitaj i Panam Boham, czaho nie zrabiła «Tarhawica».

Taki fatalny źbieh abstawinaú prywioú da zaniapadu naszaj ulubionaj Ajczyzny. Padzialiú nas na abozy, jakija walczuczy miżsobku i kryczuczy, iż jany úsie za Ajczyznu, każdy pa swojmu ab joj zapomniú. Na żal i dnieś suć ludzi, nawat «polityki», jak jany siabie nazywajuć, jakija nie wyciahnuli adpawiednych unioskaú[15] ź historyi.

Rok 1812

«Napoleon Bonaparte nia tolki nie byú hłyboka wieruczym czaławiekam, ale i nie wałodaú nawat jak-kolwiek zaúważalnaj religijnaj świadomaściu. Naprociú, buduczy pradstawicielam Aświeczańnia, da religii mieú padyjścio z relatywistycznych pozycyj...»[16]

Tym nia mieniej Napoleon u waúnutranaj politycy Francyi úreszcie pierajszoú da tzw. pragmatycznych pozycyj i úznaú rolu Kaścioła, jak ważnaha duchoúnaha instytuta, dziejnaść jakoha kanieczna dla normalnaha funkcyjanawańnia haspadarstwa, szto atrymała swoj wyraz u konkordacie[17], padpisanym pamiż im i Apostalskaj Stalicaj. Dla Kaścioła Francyi jon zrabiú jaszcze adnu nieacennuju pasłuhu, razburyúszy schizmatyczny «haspadarstwawy kaścioł», utworany pa Francuskaj Rewolucyi.

Szto ż datyczyć jaho asabistych idejaú, dyk wielmi ciażka ich jak-kolwiek acanić, bo jaho dziejańni charakteryzujuć sia úżo wyszejzhadanym pragmatyzmam, jaki generalna úsprymaú nabytki Francuskaj Rewolucyi i stan pa joj, a pierad usim strach pierad restaúracyjaj i zhubaj ułady.

Apisanaja polityka Napoleona pradwyznaczyła, toj fakt, iż wakoł jaho źbirali sia hałoúnym czynam ludzi «aświeczańnia i progresu», albo inszymi słowami worahi Kaścioła. Na żal znajszli sia takija ludzi i radawodam z Reczypaspalitaj. Wiadoma ich pamknieńni byli jak napaczciwiejszyja: adradzić straczanuju Ajczynu, wiarnuć niepadlehłaść, tolki dzie ż tady pryncypy? Adnym z najbolsz wybitnych byú generał Jan Henryk Dąbrowski, prawadyr «legijonaú», da jakich zaciahwali sia ludzi z cełaha abszaru byłoj Reczypaspalitaj. Dyk woś na szlifach[18] tych legijonaú, stworanych pierszapaczatkowa ú Lombardyi ú 1797 r. było napisana «Gli uomini liberi sono fratelli»[19] . A kukardy mieli sia być francuskija, heta znacza «narodu, jaki baronić wolnych ludziej»[20] . Sam generał Dąbrowski wiadomy, jak czaławiek, źwiazany z «wuhlarstwam»[21], i mieú absolutna warożyja paczućci da Papieża i Kaścioła. Jak można było adradzić Reczpaspalituju bez źwiazi z Kaściołam?!

Na żal Janu Henryku Dąbrowskamu było z kaho brać prykład, i nie aby z kaho. Sam Tadeusz Kaściuszka pisza jamu ú 1798-99 rr. nastupnym czynam:

«Adkazaú asobna oficeram, asobna żaúnieram, padnosiaczy znaczeńnie legijonaú, jak zawiaź nacyjonalnaj siły zbrojnaj na moment pawiartańnia da Polszczy, nalahajuczy na braterstwa broni z Francuzami i «Cyzalpinami»[22], na respublikanskija pryncypy, kanieczniaść edukacyi, nawuczańnia żaúnieraú, z katorych u buduczyni majuć być oficery adrodżanaha wojska (na edukacyju żaúnieraú i ich hramadzianskaje wychawańnie[23] byú u legijonach nacisk ad samaha paczatku). Wybickamu radziú paszyreńnie śpiewaú u wojsku i składańnie «respublikanskaha katechizmu», jakim chacieú wypierci katolickija «zababony». Dbaú taksama, kab prysiahana na nianawiść da karaloú.»[24]

Aprocz nahetulki widawocznaha wolnamularska-liberalnaha radawodu byú i aspekt geopolityczny. Napoleon swaim nieraźwiazalnym konfliktam iz staroj dynastyjaj - Burbonami, a ú źwiazi z hetym i z astatnimi monarchicznymi damami, asudziú u strategicznaj perspektywie swaju sprawu na parazu. Stasunak sił byú wyrazna nie na karyść Francyi. Toje, iż konflikt ciahnuú sia hetak doúha, było spryczyniena wykluczna rewolucyjnym ducham, jaki szyryú sia pa cełaj Europie i znachodziú sabie prychilnikaú nia tolki ú Francyi, ale i ú astatnich krajoch, pakul nie zastaú utajmawany ú 1815 r.

Istnuje peúnaja nielogicznaść, jakuju aczkolwie[25] można było úbaczyć tykiela pa wiakach. Fundamentalny brak logiki palahaje na tym, iż haspadarstwa samo ú sabie jest reczczu konserwatyúnaj i tradycyjnaj. Każda haspadarstwa żadaje mieć jak najhłybiejszu historycznu ciahłaść i tradycyju, aby na jaje apiraci sia. Nawat rewolucyjanery, liberały i wolnamulary każuć ciapier ab swajoj «tradycyi» z 1789 r. Z taho wynikaje, iż gruntawać adbudowu Reczypaspalitaj na chwalach rewolucyjnaha zrywu, jak minimum niedalnabaczna i nierazumna. Usie tyja nadziei,

szto trywali 15 let, raźwiejalisia pa 1812 r. i byli składzieny ú trumnu ú 1815 r. padczas Wiedeńskaha[26] Kongresu.

Tradycyja ż Reczypaspalitaj i Wialikaha Kniastwa Litoúskaha ú prywatnaści nie mahła b mieć trywałaści, aprocz jak ugruntawanaja na fundamencie wiery. Tolki wiera ratawała naszu Ajczynu ú ciahu wiakoú i tolki ź jaje zaniapadam można źwiazać zaniapad Ajczyny. Napoleonaúskija wojny ú Europie i wajna z Rasiejaj stwaryli illuzyju mażliwaści adbudowy kraju. Heta illuzyja kasztawała tysiaczaú żyćciaú, jakija da taho ż pryjszło sia skłaści nie pad Wilniaj czy Nawaharodkam, ale pad Somo Sierraj u Hiszpanii, czy Austerlitzam u Austryi, albo úwohule ú Egipcie. I nie na ałtar wiery, a na ałtar racyjonalistycznyj ideologii i wolnamularskich interesaú, bez astatniaj spowiedzi czy nawat karotkaj madlitwy da Najświaciejszaj Maryi Panny, ale pad ściahami «Wolnaści, Roúnaści i Braterstwa», szto zaprawodzili duszu ú piekła. Z tej pryczyny achwiara taja nia moża úważaci sia za achwiaru pażadanuju Boham i być prykładam dla naśledwańnia.

Należyć adnak zaznaczyć, iż zakid hety datycza pierad usim kiraúnikoú i prawadyroú ruchu. Zwykłyja czalcy mieły prywatna naszmat bolsz konserwatyúny pohlad i nie zaúżdy atajasamlali hetuju walku, jak baracbu za interesy «usiaho progresyúnaha czaławiectwa» i jaho wolnamularskija idei, ale jak abaronu Ajczyny ad zaborcaú. Im należyć jak najwyszejszy honar za toje, szto pakłali swaje żyćci za Ajczynu, u dobraj wiery, nie świadomyja generalnych metaú kiraúnictwa.

Wysnowa z wyszejprywiedzienaha moża być nastupnaja: adbudowa Ajczyny nia moża sia adbyć na aby-jakim gruncie. Dla jaje patreba tolki Boskaha gruntu, tolki gruntu wiery i wiery katolickaj. Bez taho raniej czy paźniej asudżana cełaja sprawa na parazu. Bezgraniczna wieru wa úłasnyja siły daprawodziła da taho, iż ahromnisty wysiłak kolkich pakaleńniaú na pierałomie XVIII-XIX stalećciaú pajszoú marna, pakinuúszy razczarawańnie, źnieachwoczwańnie i frustracyju.Czy ż my nie ahladajem czahoś padobnaha ú nasz czas? Dyk para nareszcie nawuczyci sia z historyi!

Wielkalitoúski patryjota

praciah budzie

[1] wolnamularski – masonski
[2] razpaúsiechnianymi – raspaúsiudżwajemymi
[3] abyniatnaść – abyjakawaść
[4] «Akt założenia Konfederacji Barskiej, luty 1768 r.», drukuje sia wodle: Panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego w świetle źródeł, przedstawił W. Konopczyński, Kraków 1924, s. 11, 12
[5] nicz – niczoha
[6] jela – kolki
[7] aświeczańnie – aświetnictwa
[8] styczniawy – studzieński
[9] «patryjoty» – prychilniki Konstytucyi 3 Maja
[10] ukontentawańnie – zadawalnieńnie
[11] retelny – karysny, jakasny
[12] «Dzieje Polski porozbiorowe 1795-1921» Marian Kukiel, Paryż 1983 s.31
[13] pry słabym Karali
[14] «Systema 3 Maja» – akreślenie B.Leśnadorskaha, pad jakim razumiejecca model haspadarstwa, jaki praduhledżwali ustawadaúczyja akty Czatyrochletniaha Sojmu i Konstytucyi 3 Maja
[15] wyciahnuć uniosak – zrabić wysnowu
[16] «Geschichte der Kirche in der ideengeschichtlicher Betrachtung: Band II Die Neuzeit », Joseph Lortz, Muenster 1962 r., s.342
[17] konkordat – pahadnieńnie
[18] szlif – epolet
[19] Gli uomini liberi sono fratelli – Usie wolny ludzi suć braćmi
[20] «Dzieje Polski porozbiorowe 1795-1921» Marian Kukiel, Paryż 1983s.73
[21] Wuhlarstwa, albo karbonaryi – wajskowa-rewalucyjny kirunak suświetnaj masoneryi
[22] Napaczatku legijony planawała sia útwaryć pry tzw. «Cyzalpinskaj Respublicy»
[23] Woś ża!
[24] « Dzieje Polski porozbiorowe 1795-1921» Marian Kukiel, Paryż 1983 s.81
[25] acz-kolwie – jednak, usio ż
[26] Wiedeński – Wienski

FEUDALNAJA REKONKWISTA

Praciahwajuczy temat, szto byú zakranuty ú N 4(16) u artykule «Feudalnaja Rekonkwista» my źmiaszczajem u hetym i nastupnych numarach «Litwy» seryju materyjałaú, jakija úwojduć u paźniej wydadzienuju knihu pad nazwaj «Feudalnaja Rekonkwista». Kożny z materyjałaú budzie pryświeczany asobnamu tematu, jaki źjaúlajeć sia składowaj czastkaj tradycyjonalistycznaj pastawy. Hety materyjał pryświeczany tradycyjnym katolickim haspadarstwam, jakija źnikli, jak skazali b niekatoryja «aświetniki» zhodna z «objektyúnaj chadoju historyi». My ż śćwiardżajem, szto «objektyúnaja chada historyi», heta sprytnaja ideologicznaja formuloúka, jakaja dazwalaje tzw. «progresyúnamu czaławiectwu» zmahaci sia iz Bożym Kaściołam i tradycyjnymi supolnaściami. Ale pakolki ich liberalnyja zdani suć plonam ruk czaławieczych, to my úpeúnieny szto da marnaści ichnich namahańniaú, jakija zdaryli sia wykluczna dziela taho, kab jaszcze macniej wyjawiłasia Wola nia ludzkaja, ale Boskaja!

Tradycyjnyja katolickija haspadarstwy

Pierad tym, jak zahłyblacca ú sutnaść pytańnia należyć wyznaczyć, szto my razumiejem pad tradycyjnym katolickim haspadarstwam. Woś ża na naszu dumku takim haspadarstwam źjaúlajeć sia toje, dzie zakanadaúcza pryznana pierawaha światoj katolickaj religii. Można nawat skazać, szto heta i jest asnoúny pakaźnik, ź jakoha wynikajuć nastupnyja. Bo sama ú sabie monarchiczność, bez prywiazańnia da Katolickaha Kaścioła wyradżajecca ú tyraniczny absolutyzm. Korporacyjnaść adarwanaja ad duchoúnaści pieratwaraje sia ú socyjalizm i r.d. U niekatorych haspadarstwach hety proces sekularyzacyi, albo «uświaczeńnia»[1] zajmaú doúhi peryjad historyi, u niekatorych, pry úździejańni źnieśnich faktaraú trywaú znaczna karaciej. Ale sutnaść jaho była jednakawa - adsunuć Rymski Kaścioł ad wychawańnia, edukacyi, nawuki, haspadarstwawych spraú, majomaści, upływu na moral i sposab pracy. Pierszym etapam pracesu sekularyzacyi stała sia reformacyja - spaczatku ruch za «abnaúleńnie» Kaścioła, a paśla konglomerat wierawuczeńniaú, jakija zyrwali suwiaź z Rymskim Arcypastyram i Kaściołam.

U haspadarstwawym sensie pierszaj achwiaraj reformacyi stała sia Światarna Cesarstwa Rymskaje Niamieckaha Narodu. Światarna Cesarstwa Rymskaje Niamieckaha Narodu było útworna ú 962 r., kali Karol Teútonskaha Karaleústwa Otton I atrymaú karonu Imperatara z ruk Papieża Jana XII. Stwareńniem Światarnaha Cesarstwa Rymskaha byú adnoúleny źwiaz Papieża i niamieckich uładaroú, szto nadała impuls dla nowaha kulturnaha úzdymu kultury ú peryjad tzw. Ottonskaha Adradżeńnia. Religijnaja palityka nastupnikaú Ottona I, u asabliwaści Henryka III, úłuczyła Kaścioł u systemu haspadarstwawaha kirawańnia i padtrymańnia koncepcyi sakralnaha charaktaru imperatarskaj ułady. Kaścioł Światarnaha Cesarstwa Rymskaha pieratwaryú sia ú mocnu duchowu i politycznu instytucyju, u wyniku czaho niekatoryja hrabstwy i kniastwy pierajszli pad kiraúnictwa arcybiskupaú (Moguncyja/Mainz, Kolonia/Koeln, Passau, Salzburg). Iz siaredziny X w. da siaredziny XI w. niamieckija biskupy 6 razoú abirali sia Rymskimi Papieżami. Z XII w. u Światarnym Cesarstwie Rymskim aktyúna raźwiwajuć sia zakonnyja[2] supolnaści, u asnoúnym dominikancy i francyskancy. Da paczatku XIV w. adnyja tolki dominikancy mieli ú Cesarstwie 96 mużaskich i 74 żanoczych klasztary. Paczatak reformacyi aznaczaje sia abwiaszczeńniem praz Marcina Lutra ú 1517 r. 95 teologicznych tezisaú. Szerah niamieckich kniazioú: Fryderyk Saski, Filip Hessenski, Georg Brandenburski i insz. pamknuli sia wykarystać hetuju nahodu, dziela taho kab skinuć «ciażkoje» biaremia Rymskaha Kaścioła, jahonaj duchoúnaj i świeckaj ułady. Imperator Karal V i niekatoryja kurfiursty zastali sia wiernymi Rymskamu Prastołu. Ale na peryjad Aúgsburskaha religijnaaha supakoju (1555) Światarna Cesarstwa Rymskaje było na 80% protestanckim. Katolicki Kaścioł zhubiú 2 arcybiskupstwy i 15 biskupstw. Druhaja pałowa XVI w. stała epochaj kontarreformacyi, pośpiechi jakoj byli źwiazanyja ź dziejnaściu Imperatora Rudolfa II (1576-1612), kniazioú Bawarskich Albrechta V, Wilhelma V, arcybiskupa Tryrskaha Jakuba von Eltza, arcybiskupa Wuerzburskaha Juljusza Echtera von Mespelbrunna. Wializarnuju rolu adyhrali taksama jezuity, jakija raźwili ú Cesarstwie szyrokuju dziejnaść dziela adnaúleńnia chryścijanskaha żyćcia ú katolickich tradycyjach. Dla padrychtoúki niamieckich jezuitaú Ignacym Loyolam było zasnawana tzw. Hermanska Kolegijum u Rymie (1522), a pawodle jaho úzoru źjawili sia kolegija ú Kolonii (Koelnie), Trieru, Moguncyi/Mainzy, Dillingenie i Monachium (Muenchen). Adnym z najważniejszych centraú katolictwa ú druhoj pałowie XVI w. staú sia jezuicki úniwersytet u Ingolstadtcie. Ale pośpiech kontarreformacyi byú tolki czastkowy. U wyniku tryccaciletniaj wajny (1618-1648), jakuju wiali pamiż saboj Protestancka Unija (1606) i Katolicka Liga (1609) byú zakluczany Westfalski supakoj (1648), kali kożny iz subjektaú Cesarstwa (kala 300 świeckich i duchoúnych kniastwaú) wyznaczaú swaju palityku samastojna, zhodna iz pryncypam cuius regio eius religio[3] . Tryccaciletniaja wajna ú wialikaj stupieni padarwała mahutnaść Światarnaha Cesarstwa Rymskaha, nasielnictwa jakoha pamienszyła sia ú 10 razoú. Paśla Westfalskaha supakoju asobnyja niamieckija kniastwy prawodzili niezależnu polityku, a Cesarstwa nasiła czysta nominalny charakter i adyjszło ú cień u politycznym sensie, formalna praistnawaúszy da 1806 r.

Wysnowy: reformacyja naniesła raszuczy údar pa adnym z hałoúnych katolickich haspadarstwaú siaredniawiecznaj Europy, jakoje praciahwała tradycyju Imperyi Karala Wielkaha. Dadzienaja padzieja akazała wializarny úpłyú na zaniapad katolickaj wiery ú centry Europy, faktyczna źlikwidawała ekonomicznuju i militarnuju moc Papskaha Haspadarstwa, jakoje abapirała sia na Światarnaje Cesarstwa Rymskaje. Paśla hetaha stała niemażliwa praktyczna ażyćciawić krucyjatu[4] suprać heretycznych prawadyroú u toj ci inszaj czastcy świetu. Idejnym wynikam reformacyi staú sia raspaúsiud zabłudańniaú[5] i źniszczeńnie adzinaha kaścielnaha aútorytetu. U praktycznym politycznym sensie faktycznaja likwidacyja Światarnaha Cesarstwa Rymskaha prywiała da úzmacnieńnia protestanckaj Prusyi, jakaja stała asnowaj dla pieradaczy szkodnych «aświetnickich» i liberalnych wuczeńniaú u siaredniuju i úschodniuju Europu, a taksama czynna spryczyniła sia da likwidacyi pieraważna katolickaj Reczypaspalitaj, suzasnawalnicaj jakoj było i nasza Wialikaje Kniastwa Litoúskaje.

Litoúski konkwistador

[1] uświaczeńnie = nabliżeńnie da świetu
[2] zakonnyja = ordenskija
[3] czyja úłada, taho i wiera
[4] krucyjata = kryżowy pachod
[5] zabłudańnie – ras. заблуждение

Sark

Aposzniaja wyspa feudalizmu

Niewialikaja wyspaczka Sark, szto należa da grupy Normandzkich Wysp na kanale La Manche, stała sia herojem małoj haspadaratworczaj sensacyi. Woś ża wyjszła na jawie, iż da tej pary tam dziejniczaje feudalizm.

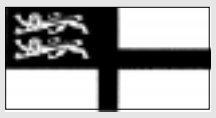

Flaga Sark, heta kryż św.Juraha (jak Anglii) z dwuma załatymi lampartami[1] . Ważnym elementam historyi źjaúlajecca panawańnie na Sarku znanaha Wilhelma Zdabyúcy (Zawajoúnika). Heraldyczna legenda każa, iż pa zdabyćci Anglii ú 1066 r. Wilhelm nadaú wyśpie herb dla adroźnieńnia z trym lampartami, jon ża úżywaje sia i da dnieś.

Sark jest czaściu baliwatu Gwerncy. Status praúny Normandzkich Wysp dosyć składany: jany padlahajuć brytanskaj karonie, Alżbeta II jest ichnaj karalewaj, jednak nie źjaúlajuć sia ani czaściu Anglii, ani Zjednoczanaha Karaleústwa. Chiba szto najbolsz praúdziwaj historycznaj interpretacyjaj była b nastupna: Anglija - pierszaja kolonija Sarku.

Sytuacyja z feudalnym ładam na wyśpie astatnim czasam paczała paharszaci sia. Brytanski úrad i AZN (AAN) naciskajuć na lokalny úrad wyspy, dzie żywie kala 600 asob, kab jana źmianiła swoj ład. Dnieś absolutna bolszaść czalcoú tamtejszaha parlamentu nia jest wybierana, ale dziadzicza[2] tytuł da zasiadańnia ú iźbie[3], bo wałodaje ziamloj.

«Prostyja» żychary wyspy byli b zadawoleny iz źmieny ładu, bo úważajuć, szto reforma adbiare úładu nieszmatlikim, i zawiadzie demokracyju. Konserwatary natomiest każuć, szto źmiena ładu źniszcza miascowy sposab żyćcia, jakomu lokalnaja konstytucyja służa úżo bolej za 400 let. «Jana daje nam stabilnaść i paczućcio praciahłaści» każa czalczynia parlamentu Filida Rang. Isnuje bojaź, szto ú wyniku proponawanych źmienaú, sytuacyjaj na wyśpie, jakaja jest adnaczasowa padatkawym rajem, zainteresujuć sia miżnarodawyja struktury.

Pa wyspaczcy można pierasoúwaci sia wykluczna pieszszu, roweram czy konnaj bryczkaj. Traktory pracujuć na fermach i woziać «chutkuju dapamohu».

Pawodle Pismo konserwatywno-liberalne «Czas» N 35 (641) 31.VIII.2002

[1] lampart – heraldyczny leú iz haławoju pawiernutaj u bok naziralnika
[2]dziadzicza – atrymliwaje ú spadczynu
[3]izba – pałata parlamentu

HISTORYJA

Magnat Hieronim Chryzostom Chadkiewicz – pradstaúnik uradujuczaj na Litwie klasy, świadomaj swajoj haspadarstwatworczaj misyi

Chrost Mendoga – duchowaja proba Litwy, jakaja adyhrała swaju rolu ú haspadaratwareńni, nażal nie zawiarszyła sia pamysna

św. Piotr Skarha – jezuita, talenawity kazańnik, jaki pradkazaú upadak Reczypaspalitaj, pradstaúnik duchowaha stanu, na jakim zaúżdy trymała sia haspadaratworczaja litoúskaja ideja

Da pytańnia ab formawańni haspadarstwatworczaha naroda WKL

praciah z s. 1

żyćcia. U francuskaj terminologii feudalny polityczny narod nazywajeć sia *pays légal*, a nasielnictwa ú cełym składaje *pays réel*.»

Zychodziaczy z wyszejprywiedzienych formulowak my zasiarodzima sia na kryteryjach, jakija dazwalajuć sformulawać mierkawańnie ab politycznym i haspadarstwatworczym narodzie Wialikaha Kniastwa Litoúskaha. Hetymi kryteryjami dla nas służać:

- najaúnaść supolnych tradycyj;
- wola da sumiesnaha żyćcia;
- duchoúnaja suwiaź;
- uświedamleńnie supolnaści i imknieńnie da adasoblenaści.

Ważnym momentam, jaki patrabuje śćwiardżeńnia źjaúlajeć sia pytańnie ab stanawaj struktury haspadarstwatworczaha narodu WKL. Pakolki my pad takim narodam razumiejem pradstaúnikoú *pays légal*, to pierad usim najbolej szmatlikaj jaho czastkaj źjaúlajeć sia szlachta i magnaty. Naturalna traplajuć u lik reprezentantaú politycznaha narodu pradstaúniki duchawienstwa roznych wyznańniaú. U peúnym sensie należyć taksama úkluczyć u mieży politycznaha narodu i haradzki patrycyjat, jaki chacia i nie mieú niepasrednaha politycznaha pradstaúnictwa, tym nie mieniej ad jaho zależali ú znacznaj stupieni haspadarstwawyja finansy, jon ża ú peryjad wajskowych dziejańniaú niepasredna dałuczaú sia da abarony krainy. U światle prywiedzienych kryteryjaú my budziem razhladać usie konstanty i charakterystyki haspadarstwatworczaha narodu WKL, u tym liku i etnicznyja, takija jak mowa i pachodżańnie.

Praúna-politycznyja i kulturna-zwyczajowyja aspekty unifikacyi haspadarstwatworczaha naroda WKL

Supolnyja tradycyi haspadarstwatworczaha narodu WKL formawali sia na praciahu niekalkich stalećciaú wa úmowach baraćby hetaj dziarżawy za istnawańnie. Hetaje formawańnie adbywała sia hałoúnym czynam u peryjad z 1253 r. da 1595 r. U peryjad z 1595 r. da 1795 r. adbywała sia kanczatkowaja homogenizacyja politycznaha narodu, jaki praistnawaú faktyczna da 1863 r., pasla czaho procesy formowańnia nacyj u wuzkaetnicznym sensie pieraważyli nad *pays légal*.

U dadzienaj pracy nas pierad usim cikawić pierszy peryjad niepasrednaha formawańnia haspadarstwatworczaha narodu hzn. da Bieraściejskaj Carkoúnaj Unii. Supolnyja tradycyi politycznaha narodu prajaúlali sia praktyczna wa úsich sferach żyćciadziejnaści, u naszym razhladzie my spynima sia pierad usim na sfery *praúna-politycznaj, wierawyznaúczaj i kulturna-zwyczajowaj*.

Unifikacyja ú aśpiekcie praúna-politycznym adbywała sia szlacham pryniaćcia adpawiednych ustawadaúczych aktaú - prywilejaú. Tut my możam nazirać na pierszy pohlad supiareczliwy charakter tendencyj jakija tym nie miensz prywiali da hłybiejszaj jedanści narodu politycznaha WKL. Supiareczliwaść tendencyj tłumaczyć sia realijami geopolitycznaha i cywilizacyjnaha charaktera, z jakimi pryjszło sia sutykaci sia Wialikamu Kniastwu na praciahu úsiaho peryjada swajho istnawańnia.

Na pierszym etapie, paczynajuczy ad koronacyi Mendoga, aż da Jagajły intensyúnaść unifikacyjnych i homogenizujuczych procesaú u elicie Wialikaha Kniastwa strymliwajeć sia baraćboj pamiż roznymi kniaziami i politycznymi grupami za úpłyú u dziarżawie. Na hetym etapie unifikacyja nie razhladajeć sia jak meta, ale zabezpieczwajeć sia pierszasnaja stabilnaść haspadarstwawaha ładu i mieżaú nowastworanaj dziarżawy adnosna źniesznich siławych faktaraú. Pry hetym adnastajnaść kulturna-religijnaj identyczności únutry krainy nie ihraje znacznaj roli, a na pierszym miescy znachodzie sia lojalnaść da haspadara. Tym nie miensz adaptacyja peúnych haspadarstwawa-praúnych form pawinna była mieć miesca jaszcze za Mendoga, jak świedczać R.Siemianczuk i A.Szałanda z Hrodna cytujuczy polskaha dasledczyka Henryka Łowmiańskaha, ab wostraj kanieczności pierajmańnia jurydycznych formaú «ruskaj» haspadarstwawaści: «...na paczatku XIII st. u Litwie nie było wyraznych sladoú monarchii: na Żamojci úwohule, u Aúksztocie - da czasoú panawańnia Mendoga. Paraúnoúwajuczy socyjalnuju sytuacyju na bałtycka-litoúskich ziemlach (u pierszuju czarhu Aúksztocie) z sytuacyjaj u Prusyi i Żamojci, jakuju zafiksawali kryżackija kroniki XIII-XIV st.st., jon prychodzić da wysnowy, szto «starejszych kniazioú» z damowy 1219 r. nielha liczyć ani monarchami, ani úładarami asobnych terytoryjalna-politycznych adzinak - ziemlaú. Heta byli najmacniejszyja prawadyry drużyn, jakija mieli paúnamoctwy zakluczać źniesznija damowy ad swajho imia, a taksama paduładnych im druharadnych prawadyroú i, ureszcie, usiaho wolnaha nasielnictwa litoúskaha plemieni...U toj ża czas, u siaredzinie XIII st. u Paniamońni úżo istnawała dziarżawa, ab czym zhadwajuć krynicy...Jak za taki karotki adrezak czasu Mendogu údało sia stwaryć dziejnyja haspadarstwawyja instytuty? Na naszu dumku, heta mahło adbyci sia tolki szlacham pierajmańnia Mendogam hatowych haspadarstwawych instytutaú iz susiednich sławianskich kniastwaú, i ú pierszuju czarhu z terytoryi «ruskaj Litwy».[5]

Peryjad hety zawiarszajeć sia na pierałomie XIV - XV ww., kali siarod kirujuczych dynastyj úzrastaje paniaćcie patreby idejnaha, religijnaha i kulturnaha zadzinoczańnia elity WKL. Jurydyczna dadzieny proces adbywaú sia i byú zamacawany szeraham prywilejaú, źmieszczanych u mieżach unijnych damowaú pamiż Karaleústwam Polskim i WKL. Należyć adznaczyć istotny úpłyú, jaki akazaú na dadzieny proces polski jurydyczny doświed. Pasla wybaru, szto byú zrobleny Jagajłam na karyść integracyi ú regijonie Miżmorra zamiest kontynentalnaha waryjantu[6] , wybar inszaj jurydycznaj formy únifikacyi wyhladaú by nielogiczna. Takim czynam na pierszym etapie pieramahła zachodniaja politycznaja i kulturnaja model zadzinoczańnia elity WKL, jakaja zamacoúwała sia nastupnymi jurydycznymi aktami:

- Wilenskim aktam 1387 r. datyczna prywiadzieńnia ú katolickuju wieru úsiaho ahułu litoúskaha bajarstwa;
- Haradzielskimi prywilejami 1413 r.
- Kazimierawymi prywilejami 1447 r.
- Statutam WKL 1529 r.

Nastupstwy pryniaćcia zhadanych prywilejaú można wyrazić nastupnym czynam. Dokumenty 1387 i 1413 rr. zamacoúwajuć jadro panujuczaha płasta i dynastyi WKL, konwertujuczy ich u katolicyzm i hetym nadajuczy jamu nowyja ułaściwaści. Jadro heta składali pieraważna magnaty i bajary, historyczna bałtyckaha pachodżańnia, dla jakich adnak heta nie było najważniejszaj kasztoúnaściu. Ab hetym świedczyć Jeży Ochmański[7] cytujuczy Macieja Stryjkowskaha, każuczy, szto legendarny Erdziwił pasla czarhowaha tatarskaha najezdu na paczatku XIII w. mieúsia razdawać wałodańni ú ruskich kniastwach panam i rycarstwu żamojckamu i litoúskamu: «hetak, szto i siońnia mała nie ú kożnym ruskim kucie jość pa czastcy Litwy, ad tamtych czasoú, z katorych inszyja redka pa litoúsku razumiejuć».

Jaszcze bolsz ab hetym każa dynamika pawialiczańnia katolickich rodaú u tzw. «pawietach ruskich», jakuju prywodzić J.Ochmański na padstawie popisu wojska WKL[8] z 1528 i 1567 rr. Zhodna z hetym bajarstwa z «katolickimi» i «bałtycka-litoúskimi» imionami i prozwiszczami ú Nawahradzkim, Słonimskim, Waúkawyskim i Hrodzienskim pawietach składała ú 1528 r. 222 rody z kala 800 całkam, szto składaje 28%, a ú 1567 r. użo 527 rodaú z 1493 ahułam. Asabliwuju dynamiku tut wyjaúlaje Waúkawyski pawiet, u jakim kolkaść katolickich rodaú uzrasła z 34 da 50%.

Wyszejprywiedzienyja dadzienyja świedczać ab nizkim barjery, jaki újaúlała saboj etnicznaje pachodżańnie pry integracyi i homogenizacyi kirujuczaj elity WKL, jakaja zamacoúwała sia jurydyczna. Tendencyi ż da úmacawańnia hetaha jadra z adnaho boku, ale adnaczasowa na jaho pastupowaje i niaúchilnaje paszyreńnie prysutniczajuć u zhadanych jurydycznych aktach. Kali pierszyja dwa jak użo adznaczała sia pieraważna datyczać stwareńnia i formawańnia hetaha jadra, adnaczasowa zabezpieczwajuczy jaho ad źlićcia z polskim (prywilei 1413 r.), tady ż nastupnyja adkrywali mahczymaści dla kooptacyi nowych czalcoú, sztopraúda bez źmieny identyfikacyi, jakuju nasiła jadro. Hetak prywilej 1447 r. użo nie úzhadwaje abmieżawańniaú 1413 r., chacia chutczej za úsio ú pieraważnaj bolszaści wypadkaú jany zachoúwali sia. Tym nie miensz u socyjalnym planie prawy prawasłaúnaha bajarstwa byli znaczna lepsz zabezpieczany hetym prywilejem, pakolki jak świedczyć profesor Anatol Hryckiewicz: «Wialiki Kniaź Kazimier zrabiú im nowyja sastupki, pieradaúszy úładalnikam majontkaú prawa, jakoje raniej mieła dziarżawa - sudzić nasielnikaú hetych majontkaú, u skład jakich uwachodzili nie tolki zależnyja ad feudałaú sialanie, ale i miaszczanie...»[9] Statut 1529 r. użo znaczna paszyraje jurydycznyja prawy na nowuju czastku elity każuczy: «chotiaczi obdarowati prawy chriestjanskimi, wsim priełatom, kniażatom, panom choruhownym…i wsiemu pospolstwu i ich poddanym a tubylcom zieml Wielikoho kniaźstwa naszoho Litowskoho, kotoroho by kolwiek stadła a stanu byli, wsi ich prawa i priwila kostielnyje, tak łatinskoho zakonu, jako i hrieczieskoho…».[10] Ale iznoú ża dadzienaje paszyreńnie abmiażoúwajeć sia ú r.3 Statuta, dzie haworyć sia : «Też ustawujem: acz-kolwie prawo pisanoje dali jesmo ziemli Wielikomu kniaźstwu Litowskomu, a wiedżie starych wradow wojewodstwa Wilenskoho i Trockoho, i inych, wojewod i kasztielanow i kanclerstwa, i marszałstwa ziemskoho…i wradow swoich wżywati podle dawnoho obyczaja».[11] «Dawny obyczaj» mieú na úwazie Haradzielskija prywilei 1413 r.

Adnosna kulturna-zwyczajowych aśpiektaú unifikacyi, adznaczym nastupnyja: rańnija dynastycznyja suwiazi i úspryniaćcio pradstaúnikami bałtyckaj elity WKL sławianskich imionaú. Adnosna aśpiektu rańnich dynastycznych suwiaziaú nam padajeć sia realistycznaj wiersyja padadzienaja R.Siemianczukom i A.Szałandam u artykule «Da pytańnia ab paczatkach Wialikaha Kniastwa Litoúskaha ú siaredzinie XIII st.»[12] , dzie hrodzienskija historyki abgruntoúwajuć mahczymaść dynastycznaha szluba pamiż daczkoj kn. Iziasława Nawahradzkaha i Mendoga. Na dumku autoraú koncepcyi dadzieny dynastyczny szlub pasłużyú instrumentam dla pieraniaćcia Mendogam u spadczynu haspadarstwawaha aparatu Nawahradzkaha Kniastwa, a taksama dazwoliú sparadzić kniaskuju dynastyju, jakaja útrymliwała ú sabie kulturnyja stereatypy, jak sławianskaj, hetak i bałtyckaj czastak kniastwa.

Szto datyczyć świedczańniaú pierajmańnia «bałtyckimi» pradstaúnikami elity WKL «ruskaj» kultury, tut można pracytawać Jerzy Ochmańskaha, jaki apiswajuczy razwićcio parafijalnaj sietki Wilenskaj dyjacezii ú siaredzinie - druhoj pałowie XV w. nazywaje prywatnych fundataraú kaściołaú. Siarod ich sustrakajem nastupnyja spałuczeńni imionaú i proźwiszczaú: Piotr Sieńko Giedygołdawicz, Alechna Sudymontawicz. Cytujuczy ú tym ża kontekście Macieja Stryjkowskaha[13] sustrakajem siarod adaptawanych u polskija szlachieckija rody 47-mi litoúskich szlachciczaú nastupnych: Mikałaj Bojnar, Piotr Mantygird, Mikałaj Tautigird, Ginit Kancewicz, Waúczok Kakutowicz, Wojsnar Waúkalewicz, Andrej Daúkniatowicz, Stanisłaú Butaútowicz i r.d. Zhadanyja prykłady nie źjaúlajuć sia na naszu dumku tolki pytańniem transliteracyi imionaú u mowie

Litoúskaja szlachta - padstawowy stan WKL, pokul byú zdatny da moralnaje wyszyni - wydatna baraniú swajho haspadarstwa.

Stany Reczypaspalitaj na supolnym pasiadżeńni Panoú - Rady WKL i Senatu Karony Polskaj

sławianskaj (polskaj), pakolki razam z imi sustrakajuć sia, ale radziej prykłady nieasymilawanych imionaú u bałtyckim waryjancie (naprykład Jurge zamiest Jury). *Prywiedzienyja prykłady dawodziać, szto siarod najwyszejszych płastoú tahaczasnaj «litoúskaj» elity uspryniaćcio «ruskaj» kultury dasiahnuła nadzwyczaj hłybokaj stupieni i adpawiedna bałtyckaje pachodżańnie nie ú jakim razie nielha razumieć jak świedczańnie realnaha praktykawańnia bałtyckaj kultury, ale jak historyczny identyfikator prynależnaści da wuzkaha koła - jadra elity WKL.*

Padahulniajuczy ż ú cełym razhlad praúnapolitycznych aspektaú unifikacyi haspadarstwatworczaha naroda WKL należyć adznaczyć nastupnyja momenty. *Pierad usim pieraważajuć pamknieńnie da adasoblenaści i úświedamleńnie supolnaści. Ab hetym z adnaho boku świedczać tendencyi útwareńnia jadra, razam iz zachawańniem asobnaści jak ad reszty bajaraú, szto adbywała sia pawodle wierawyznaúczaha kryteryja i zamacoúwała sia jurydyczna, a z druhoha boku úświedamleńnie supolnaści praz uwieś bajarski stan,* jakoje prajawiła sia ú Kazimierawym prywilei 1447 r. i ú Statucie WKL 1529 r. *U toj ża czas ważnaść etnicznaha pachodżańnia prajaúlajeć sia tolki ú historycznym sensie, nie adyhrywajuczy istotnaj roli ú dalejszym. Jurydycznyja akty z kożnym nastupnym krokam usio bolsz zamacoúwali szyrokaje jadro elity ú nowaj jakaści.*

Wierawyznaúczyja aspekty únifikacyi haspadarstwatworczaha naroda WKL

Chiba szto najbolej istotnym i prazrystym elementam unifikacyi haspadarstwatworczaha naroda WKL źjaúlała sia konwersyja. Mienawita religijny czyńnik adyhrywaje hałoúnuju rolu ú formawańni jadra elity, prasoczwajeć sia ú jurydycznych dokumentach, akazwaje swoj mahutny úpłyú na kulturna-zwyczajowuju sferu. Adnaczasowa konwersyja[14] źjaúlała sia asnoúnym instrumentam unifikacyi.

Ab konwersyi nam pryjdzieć sia hawaryć na padstawie tych ża jurydycznych aktaú ab jakich była hutarka ú minułym razdziele. Paczatak procesu byú zakładzieny wierawyznaúczym aktam u Wilni ú 1387 r. ab czym Maciej Stryjkowski świedczyć: «Quomodo Spiritus sancti praevidenti clementia, errores paganicos reliquentes, fidem sacram devote recepimus et fonte sumus renati baptismatis, in terris nostris Lituaniae et Russiae eandem fidem Catolicam volentes augumentare de concessu et voluntate fratrum nostrorum charissimorum Ducum et omnium nobilium terrae Lituaniae disposuimus et ordinavimus».[15] *(Pawodle świataduchawaj usiopradbaczuczaj łaski, pakinuúszy pamyłki pahanstwa, światuju wieru addana prymajem i z krynicy nowanarodżanyja jeśmy achryszczany, u ziemlach naszych Litwy i Rusi tuju ż wieru Katolickuju żadajuczy pawialiczyć pawodle dazwołu i żadańnia bratoú naszych miłych Kniazioú i úsiamu nobilitetu ziamli Litoúskaj rasparadżajem i zahadwajem)*

Proces raspaczaty dadzienym aktam chacia i nie chutka, ale nabyú swaju stabilnuju dynamiku. Pakul nam ciażka z absolutnaj dakładnaściu ústalawać konwersyja jakoha charakteru adbywała sia ú miascowaściach, dzie zakładali sia katolickija światyni, ci to mieú miesca pierachod pahanstwa-katolicyzm, albo prawasłaúje - katolicyzm. U pieraważnaj bolszaści heta napeúna pierszy wypadak, jaki adnak nie zaúsiody wykluczaú druhoha waryjantu, ab czym świedczyć Maciej Stryjkowski: «Tam ża Jagajła z bracijaj swajoj kniażatami, na tym ża źjeździe Wilenskim, daú prywilej i fundacyju na Wilenskaje biskupstva, u katorym napiarod uchwaliu, kab Rusi Hreckaha zakonu z katolikami wiery Rymskaj nie hodziła sia u sużenstwa ustupać, ażno kab piarwiej Ruska albo Rusin da Rymskaha Kaścioła pasłuszenstwa prystali.» Padobna ż świedczyć i twor niewiadomaha francyskanskaha manacha XIII w. «Descriptio terrarum», jaki cytujuć hrodzienskija historyki R.Siemianczuk i A.Szałanda: «Litoúcy, Jaćwiahi, Nalszany lohka chryścili sia, bo ad samaj kałyski byli wyhadawany sławianskimi karmicielkami. Z hetaj pryczyny my mahli by bezpieczna siarod ich znachodzici sia.»[17]

Prywiedzienyja cytaty świedczać taksama i ab adpawiednaj misyjnaj skirawanaści nowazakładzienaha Kaścioła. Takaja energicznaja misyjnaja skirawanaść była mocnym i czasta padstawowym elementam unifikacyi elity. Energicznaść u raspaúsiudzie «nowaj wiery» adlustroúwajeć sia dynamikaj rostu kolkaści katolickich parafij u Wilenskaj dyjacezii. Kali za czasoú Jagajły i Witaúta (1387-1430 rr.) było úfundawana 27 parafij, dyk za peryjad 1431-kaniec XV w. użo 99; u peryjad 1500-1550 rr. - 129. Szto warta padkreslić - bolszaść z hetych parafij razmiaszczała sia ú zonie bałtycka-sławianskaha kontaktu, zgrupawanyja ú zonie pamiż Koúnam na zachadzie, Jeziarosami (Zarasai) i Brasławam na poúnaczy, Mienskam na úschodzie i Kosawam na poúdni. Adznaczany moment na naszu dumku świedczyć i fiksuje peúny stan, jaki źjalajeć sia wielmi ważnym u razumieńni procesu únifikacyi elity WKL, ab czym budzie hutarka ú padsumawańni razdzieła.

Dalejszy charakter procesu byú gwałtoúna źmienieny nowaúznikłaj reformacyjaj, jakaja paruszyła jaho raúnawahu i ewolucyjnaść. Żorstkija tealogicznyja spreczki nie spryjali pakajowamu wyraszeńniu problem, szto prywodziła da polaryzacyi, jakaja nie spryjała únifikacyi elity. Ale ab niaúchilnaści zakładzienaj kolki wiakoú tamu tendencyi świedczyć prafiesar Julijusz Bardach, jaki hetkim czynam charakteryzuje proces: «Usieabdymny úpłyú Zachadu, raspaúsiudżańnie polskaj i łacinskaj mowaú - nośbitak zachodniaj cywilizacyi - usio heta wiało rusinskuju wiarchuszku da pieramieny wiery, adłuczajuczy jaje ad naroda, addanaha hreka-uschodniaj carkwie. Treba adznaczyć, szto najczaściej szlach da katolictwa prachodziú praz reformacyju. Sapraúdy znacznaja kolkaść prawasłaúnych magnataú i zamożnych szlachciczaú integrawała sia ú zachodni świet, prymała protestanckija wierawyznańni, jakija jany úważali za najbolsz suczasnyja, a moża być taksama i najbolsz modnyja. Potym pad czas Kontarreformacyi, hetaja rusinskaja elita, jakaja, iduczy za prykładam czastki polskaj arystakratyi, czasowa dałuczyła sia da reformacyi i pakinuła staruju wieru, jaszcze raz zmianiła wyznańnie i úreszcie apynuła sia wa úłońni rymakatolickaj carkwy.»[18]

Jaszcze adnym jaskrawym prykładam unifikacyi praz konwersyju moża służyć prykład naszczadkaú tatrskich rodaú. Hetak polski daśledczyk Piotr Borawski ú swajoj pracy[19] adznaczaje: «Pryniaćcio chryścijanstwa Mansurawym synam Leksaj[20] niesumniúna zwiazana było z admaúleńniem baraćby za úładu ú Załatoj Ardzie. Kniaź hety, uświedamlajuczy mizernyja szansy jaje paśpiachowaści, zrabiú pastanowu asialici sia ú litoúskaj dziarżawie, należaczy ż adnak da feudalnaha płastu Wialikaha Kniastwa jon nie moh zastaci sia ú isłamie. Nie padlahaje sumniwu, szto i spadarożnyja jamu wajary pryniali nowuju religiju...Karjera Hlinskich, jakija dasiahnuli najwyszejszych pasadaú u Litwie, świedczyć, jak prosta było tatarskim sułtanam, biejam i murzam canoj konwersyi úwajści ú szerahi litoúska-ruskich kniazioú, jak chutka nastupała ich asymilacyja na litoúskim gruncie.»

Jaszcze adna cytata z pracy Piotra Borawskaha charakteryzuje nastupny etap unifikacyi elity WKL: «Zdrada Michała Hlinskaha ú 1508 r. zakonczyła hetak cudoúna paczatuju karjeru jaho rodu ú Litwie. Adna czastka jaho siamji pierajechała ú Wialikaje Kniastwa Maskoúskaje, druhaja zastała sia ú Litwie, i pastupowa straczwajuczy úładańni úwajszła ú szerahi siaredniezamożnaj szlachty. U pierszaj pałowie XVI st. litoúskija Hlinskija pierastali úżywać kniaski tytuł. U XVII st. swajo pachodżańnie ad Hlinskich paczali wywodzić kniazi Lichadzijeúskija. Jany byli wyznaúcami katolicyzmu...Zdajeć sia , szto chryszczeńni litoúskich muzułmanaú u XV-XVI stst. adbywali sia nie wyklikajuczy wialikaha rozhałasu, bo jany byli dosyć raspaúsiudżanaj źjawaj u jagelonskaj monarchii.»

Padsumoúwajuczy wyszejskazanaje należyć adznaczyć nadzwyczaj wialikuju, a moża wyraszalnuju wahu konfesyjnaha faktaru ú procesie unifikacyi elity WKL. Nazwany konfesyjny faktar źjaúlajeć sia takim prynamsi z dwuch pryczyn. Pa pierszaje, iz taho, szto taja ci inszaja cywilizacyjnaja kultura ú pieraważnaj stupieni wyznaczajeć sia wyznawanaj religijaj, albo jaje niewyznawańniem. Pa druhoje, iz taho, szto ú siaredniawieczczy religija źjaúlała sia nie prywatnaj sprawaj asoby, ale była pradmietam jurydycznaha únormawańnia, służyła kolektyúnym identyfikataram i wyznaczała haspadarstwawuju ideologiju.

Zhadwajuczy toj fakt, szto bolszaść parafij nowapaústałaha Kaścioła znachodziła sia ú zonie bałtycka-sławianskaha, a taksama pahanska-chryścijanskaha kontaktu można wykazać mierkawańnie, szto *jadro elity, jakoje stała adnaczasowa misyjnym jadrom Kaścioła, pawinna było adbyć peúnuju ewolucyju. Jak baczym nie mahli adrazu stać hetym jadrom czysta bałtyckija abszary - Żamojckaja ziamla, nie mahli taksama stać im uschodnija abszary WKL, u znacznaj stupieni chryścijanizawanyja ú bizantyjskim abradzie, a taksama małazasielenyja. Ale zdoleli stać abszary aktyúnaha chryścijanska-pahanskahaú kontaktu, jakija z adnaho boku byli úżo hatowyja úspryniać chryścijanstwa i byli legitymnymi czalcami politycznaha jadra[21] , z inszaha ż boku, mahczyma iz pryczyn politycznych[22] pierad usim, mieli motywacyju uspryniać hetaje chryścijanstwa ú zachodnim abradzie. Hledziaczy na sytuacyju pad trochi inszym kutom niemahczyma nie adznaczyć misyjnuju rolu Katolickaha Kaścioła ú procesie únifikacyi elity WKL, chacia b z toj pryczyny, szto pasla Wilenskaha aktu 1387 r. sprawa prynależnaści da jadra elity, albo inszymi słowami da Katolickaha Kaścioła nie mahła być sprawaj tolki haspadarstwawych mużoú, ale była i zastawała sia sprawaj paúsiudnaha Kaścioła, jaki byú kirawany z Ryma, szto znajszło na naszu dumku kanczatkowy wyraz u akcie Bieraściejskaj Unii 1595 r., kali úsia elita WKL, mieúszaja raniej tolki socyjalna-majomasnyja prawy, atrymała mahczymaść poúnaj unifikacyi ú politycznaj supolnaści.*

Padsumawańnie

Padsumoúwajuczy razhledżanyja aśpiekty procesu únifikacyi elity WKL można zrabić nastupnuju wysnowu. Haspadarstwatworczy narod WKL wałodaú usimi prykmietami narodu, a mienawita:

1.mieú supolnuju tradycyj, zafiksawanuju jurydycznymi aktami

2.wałodaú wolaj da sumiesnaha żyćcia, jakaja prajaúlała sia wa úliku interesaú roznych składowych czastak narodu

3.mieú mocnuju duchoúnuju powiaź, jakuju ústalawała razwićcio Katolickaha Kaścioła i szlacham Unii dawiało ú pierśpiektywie da amal poúnaha zjednoczańnia nie tolki elity, ale i niżejszych socyjalnych płastoú WKL

4.prajawiú uświedamleńnie supolnaści, jakoje wyraziła sia wa úzajemnym pieraniaćci, z adnaho boku «ruskaj» kultury «bałtyckami», a z inszaha boku «rusinami» - «litoúskaha» rymska-katolickaha wierawyznańnia, ale taksama i imknieńnie da adasoblenaści, szto prajawiła sia ú wierawyznaúczym barjery dziela ústupu ú jadro elity.

---

[5] «Białoruskie Zeszyty Historyczne» N11, Białystok 1999, s.29

[6] «kontynentalny waryjant» praduhledżwaú bolsz szczylnuju integracyju na úschodzie – z Wialikim Kniastwam Maskoúskim

[7] «Biskupstwo Wileńskie w średniowieczu», Poznań 1972 s.81

[8] tam ża s.82

[9] «Hodnaść»: Wydańnie Zhurtawańnia Biełaruskaj Szlachty, Miensk 1993 s.17

[10] «Статут Великого Княжества Литовского 1529 года», Минск изд. АН БССР 1960 s.31

[11] tam ża s.48

[12] «Białoruskie Zeszyty Historyczne» N11, Białystok 1999

[13] «Kronika Polska, Litewska, Żmodzka i Wszystkiej Rusi Macieja Stryjkowskiego.», Warszawa 1846, T.II s.148

[14] konwersyja – pierachod u inszaje wierawyznańnie

[15] «Kronika Polska, Litewska, Żmodzka i Wszystkiej Rusi Macieja Stryjkowskiego.», Warszawa 1846, T.II s.81

[16] tam ża s.81

[17] «Białoruskie Zeszyty Historyczne» N11, Białystok, s.28

[18] «Sztudyi z historyi Wialikaha Kniastwa Litoúskaha», Miensk 2002 s.286

[19] «Szlachta pochodzenia tatarskiego» pawodle Przegląd Wschodni, Warszawa 1991, T.1 Zeszyt 3 s.597

[20] Leksa – małodszy syn Mansur-Kijata, syna tatarskaha chana Mamaja. Mansur-Kijat pasla Kulikoúskaj bitwy asieú na Zadniaproúi i zasnawaú tam Hlinsk, Pałtawu i Hlinicu. Jaho syn Leksa zastaú sia ú nowych uładańniach razam z synam Iwanam, achryściúsia pawodle úschodniaha abradu ú Kijewie pasla 1387 r. i skłaú wasalnuju prysiahu Witaútu

[21] pad «politycznym jadrom» razumieje sia najaúnaść historycznaha bałtyckaha pachodżańnia, etnicznaść jakoha nie demonstrawała sia ú oficyjalnych znosinach

[22] pad «politycznymi motywami» tut majecca na úwazie aktyúny kontakt z Ordenam Najświaciejszaj Maryi Panny Teutonskaj Jeruzalemskich Hośpitaljeraú (Kryżaki), jaki prajaúlaú sia ú czastych «najezdach» ziemlaú WKL, iz czaho, elita i nasielnictwa zachodnich ziemlaú Kniastwa była zacikaúlena ú likwidacyi teologicznaha pretekstu dla buduczych «najezdaú»

Karotki słoúnik isłamu

Ajatołła(h), z arabskaj – znak Boha, religijny prawadyr u iranskim szyizmie, wysoki nawukowy tytuł, nadawany wybitnym aútorytetam u sfery muzułmanskaha prawa i teologii, pamiż inszym niekatorym ulemam (nawukoúcam) i imamam. U peryjad isłamskaj rewolucyi 1979 r. paniaćcie nabyło politycznaha znaczeńnia, dziakujuczy dziejnaści R.Chomejnaha (Chomejni).

Pachawańnie duchoúnaha prawadyra irackich szyitaú Ajatołłacha Al Hakima

Sunnity, ortodaksalny adłom isłamu, apirajuczy swaju doktrynu na Koranie, uzhodnienaj dumcy muzułmanskaj gminy[1] – *idżma*, analogii – *kijat*, a taksama sunnie, albo «darozie pawodzin». Heta suć czatyry fundamenty muzułmanskaha prawa – Szaryjatu, apracawanaha ú sunnickich jurydycznych szkołach. Każuć nawat tak, iż «sunna mahła b istnawać bez Koranu, ale Koran bez sunny – nie». Sunna załuczaje ú sabie «uspaminy» – chadysy z żyćcia Praroka i jaho siabroú. Kanonicznymi úważajuć sia sześć zboraú chadysaú, apracawanyja ú kancy IX w. Sunnitaú bolszaść u Iraku, Saudaúskaj Arabii, Jordanii, Afganistanie, Siaredniaj Azyi i na Kaúkazie.

Kalif, (arabsk. *chalifa* – nastupnik, namieśnik), tytuł nastupnikaú Mahometa. Kalif stajaú na czale kalifatu, reprezentujuczy najwyszejszu úładu świecku (zakanadaúczuju, wykanaúczuju, sudowuju i militarnuju) i religijnuju (duchowy prawadyr muzułmanskaj supolnaści).
Dla taho, iż Mahomet nia wyznaczyú swajho nastupnika, pa jaho śmierci wyraszana, szto wybar «ważdzia» zrealizuje plamienna starszyzna. Czatyry pierszy kalifawie: Abu Bakr, Omar, Osman i Ali ibn Abi Talib byli nazywanyja raszydun – prawawiernyja, sprawiadliwyja. Usie jany byli kreúnymi Mahometa. Pierszyja try úradwali ú Medynie (Saúdaúskaja Arabija), Ali wybraú za stalicu Kufu (Irak).
Siarod samich muzułmanaú pohlady datyczna roli kalifa ú supolnaści padzieleny. Sunnity úważajuć, iż kalif, chacia j realizuje funkcyju imama (duchoúnaha prawadyra), nie wałodaje duchowaj mocaj, prynależnaj Mahometawi, szto znacza nia moża twaryć prawa, ani abwiaszczać jaho. Aprocz hetaha jon utrymliwaje najwyszejszu świeckuju i religijnuju úładu. Szyity, natomiest, byli dumki, iż kalif reprezentuje tolki świecku úładu, imam ża jość najwyszejszym duchoúnym źwierchnikam.

Wachchabizm, ortodoksyjna płyń isłamu, szto úważaje sia za najbolej rygorystycznu siarod sunnickich doktryn. Pajawiú sia ú XVIII w. u Arabii – źjaúlaú sia wyrazam isłamskich izolacyjanistycznych tendencyj. Jaho stworcam byú Muchammad Ibn Abd al-Wachchab. Wachchabity abwiaszczali kanieczność pawiartańnia da Koranu i tradycyi, katoryja – interpretawanyja dasłoúna mieli być jedynym dżarałom wiery i prawa – Szaryjatu. Taksama postulawali prostaść stylu żyćcia i surowaść zwyczajaú (admowa ad alkoholu, tytuniu, hazardo-

praciah na s.7

[1] gmina – lokalnaja supolnaść

U Imia Ałłacha Miłaściwaha i Miłasernaha!
Prpanawanaja ideja koncepcyi «Bazpeka úzamien za Niepadlehłaść» razam z niekatorymi acenkami charaktera czeczenskaha Supraciwu i metaú nacyjonalna-haspadarstwawaha adradżeńnia czeczenskaj nacyi, padhatoúlena grupaj supracoúnikaú Nacyjonalnaha Centru Strategicznych Daśledwań i Politycznych Technologij Czeczenskaj Respubliki Iczkieryja.
Metaj danaj publikacyi źjaúlaje sia sproba proponawać na asud supolnaści isłamski punkt zoru na padziei, adbywajuczyja sia ú Iczkieryi i mażliwaje wyjście z tragicznaha biezdarożża, u katora zahnali narody Iczkieryi i Rasiei-Maskowii kremloúski reżym i biezadkaznyja politycznyja zajhrawańni z kremloúskim reżymam miżnarodawaj supolnaści.
Autory koncepcyi «Bazpeka úzamien na Niepadlehłaść» wyrażajuć nadzieju, szto danaja publikacyja budzie úspryniata apologetami demokratycznaha fundamentalizmu bez zababonaú i warożaści, katoryja na żal stali logicznaj prajawaj bazprykładowych isłamafobskich nastrojaú u zachodnim świecie i reciwaj czeczenafobii ú Rasiei-Maskowii.

Udug Mowład

Bazpeka úzamien za Niepadlehłaść

Świata Niepadlehłaści ú Pankiśsi (8.IX.2003)

Mapa Iczkieryi

Preambula

Zbrojnaje procistajańnie na Kaúkazie mieży Maskowijaj a Iczkieryjaj maje swaju wielawiakowu historyju, katora paczała sia ad momentu źjaúleńnia kolonijalnych wojsk maskoúskaha imperyjum u pradhorrach Kaúkaza bolej jak 400 let tamu. Sotki let wajennaj prysutnaści Maskowii na Kaúkazie charakteryzujuć sia permanentnaj walkaj[4] czeczenskaha narodu za swajo etnicznaje trywańnie, jakoje było mażliwa tolki ú baraćbie za nacyjonalnuju wolu i haspadarstwawu niepadlehłaść. U ciahu tej baraćby, czasam zanikaúszaj, ale potym pałymianieúszaj z nowaj siłaj czeczenski narod apiraú sia wyłuczna na swaje waúnutrany rezerwy, padstawaj katorych byli Religija i Nacyjonalny Charakter.

Historyczny fakty jednaznaczna świedczać ab tym, iż wa úsie czasy czeczenskaja nacyja prawodziła baraćbu za swaju wolu, niepadlehłaść i etnicznaje trywańnie pad sztandaram Isłama. Nacyjonalna-Wyzwalencza walka czeczenaú zaúżdy wyrażała sia ú formie Gazawatu (Dżychadu), szto ú minułym byú i jest dnieś najwyszejszaj formaj Nacyjonalna-Wyzwalenczaj walki czeczenskaj nacyi za swajo istnawańnie. Żadnaha Nacyjonalna-Wyzwalenczaha ruchu czeczenskaha naroda nigdy nie istnawała paza Dżychadam.

Razumieńnie taho faktu, ktory absolutna woluntaryjska ignoruje sia szmatlicznymi, jak czeczenskimi, tak i zagranicznymi daśledczykami i politycznymi dziejaczami, jest padstawowym momentam u razumieńni samoha charakteru supraciwu czeczenaú. Sproba prociústawić Gazawat (Dżychad) i Nacyjonalna-Wyzwolenczu walku czeczenskaha naroda i pradstawić ich jak sztoś procilehłaje i niedapasawalnaje, suć absolutna bezgruntoúnymi i wynikajuć z dwoch pryczyn – albo z hłybokaj niepiśmiennaści, albo z warożaści da Isłama.

Siodniaszni stan maskoúska-czeczenskich stasunkaú logiczna ciahnie dalej tuju tendencyju - *Z adnej starany dużańnie[5] da źniszczeńnia, fizycznaj likwidacyi i rusyfikacyi-maskalizacyi czeczenskaja nacyi, z inszaj – baraćba za zachawańnie swajoj religijna-etnicznaj identyczności, nacyjonalnaj woli, haspadarstwawaj niepadlehłaści i etnicznaje pieratrywańnie.*

Historyja pytańnia

1.Dwa istotnych momenty

Historyczny fakty nieabwierżna świedczać ab tym, iż permanentnyja sproby Maskoúskaha Imperyjum, ad pierszych let źjaúleńnia na Kaúkazie, ustalawać kolonijalna panawańnie ú tem regijonie świetu, natknuli sia na patużny supraciú kaúkaskich narodaú. Padstawowym kapjom hetaha supraciwu zaúżdy byli czeczeny. Mienawita Iczkieryja była ú minułym, i jest ciapier padstawowaj bazaj supraciwu maskoúskamu ekspansyjanizmu i kolonijalizmu na Kaúkazie, katora wystaúlała i nadalej wystaúlaje wyznaczalnyja bajowyja i ekonomicznyja siły dla tej baraćby.

Stul i istota wielawiakowaha maskoúska-czeczenskaha procistajańnia, jakoje palahaje ú **kolonijalnych i ekspansyjanistycznych dużańniach Rasiei-Maskowii na Kaúkazie i supraciwu tem dużańniam iz starany Iczkieryi.** Jednak u tem pytańni suć dwa istotny momenty, ktory, ułasna, i wyznaczajuć tej fakt, iż żorstkaje procistajańnie ú Iczkieryi maje dalejszy ciah na tle zamireńnia inszaj czaści Kaúkaza.

Pierszaja asabliwaść u tem, iż czeczeny zaúżdy wystupali i wystupajuć da siaje pary, hałoúnymi prychilnikami i abaroncami Szaryjatu na Kaúkazie. Szaryjat dla Iczkieryi takża naturalny i żyćciowa kanieczny, jak demokracyja dla Europy[6] . Nawat u najbolej zmroczny czasy stalinoúskaha teroru, czeczeny regulawali swaje úzajemastasunki za pomaczczu szaryjackaha prawa, ignorujuczy sowieckaje prawa. **Żadna úłada ú Iczkieryi nigdy nie spaścierahała sia ú jakaści legitymnaj u waczoch naroda, jeżali jana nie była nośnicaj Szaryjatu.** I czeczeny zaúżdy byli hatowy iz brońniu ú rukoch abaranić swajo ústaúnoje[7] prawa na Szaryjat, roúnie ż, jak zaúżdy byli hatowy padparadkawaci sia Szaryjatawi. I tykiela Szaryjatawi.

U czasie maskoúska-sowieckaha kolonijalnaha zasilla, czeczeny traktawali słowa *edał* (**ułada**) u lepszym wypadku z brydliwa-ironicznym adcieńniem, a czaściej z adwartaj pahardaj. Słowa *edał* znacza - **ułada, sprawiadliwaść, prawa**[8]. Z taho, iż kolonijalna úłada żadnym czynam nie mahła usprymaci sia, jak «sprawiadliwa» i «praúna», czeczeny razhladali jaje nie jak legitymnu úładu, a jak **czasowaje panawańnie niesprawiadliwaści.**

Nia baczuczy na ahulnapryniatu dumku ab wajaúniczaści czeczenaú, czeczeny, tym nia mieniej, nia jość wajaúniczym narodam. Czeczeny majuć honar u tym, iż nigdy nie prawodzili niesprawiadliwych wojn i starali sia úżywaci iz susiedami na zasadach[9] sprawiadliwaści. Dumka ab wajaúniczaści czeczenaú uformowała sia z tej pryczyny, iż czeczeny **organicznie nie úsprymajuć niawolnictwa** i usiaho, szto źwiazana ź im. I kali im pawodle woli losu paústawała historyczna alternatywa – **żyć spakojna, ale ú niawolnictwie, czy być wolnym, ale pamierci na wajnie – czeczeny wybirali wajnu.** To jest druhi istotny moment, katory kaniecznie uliczwaci pry acenie sytuacyi.

Jeżali b nie taja fundamentalnaja reczaistnaść, Iczkieryja była b najspakajniejszym i najbahaciejszym regijonam Maskoúskaha Imperyjum u siłu nadzwyczajnaj żywutnaści i zdolnaści czeczenaú itegrawaci sia ú kożnyja socyjalnyja i politycznyja systemy. Mienawita tyja abwinawaúczyja argumenty na adres czecznskich muzułmanaú wysoúwali sia kaliś i wysoúwajuć sia siodnia promaskoúskimi czeczenami, katory mowiać ab zysku[10] znajdawańnia ú składzie «nowaj» Rasiei-Maskowii. Swajoj kalajoju czeczenskija «nacyjonal-demokraty» pierakanany ú cudadziejnaści a sprawiadliwaści zachodniaj demokracyi i úważajuć za mażliwaje úwojście Iczkieryi pad protektorat tak zwanaje miżnarodawaje supolnaści, katora jakaby, zmoża gwarantawaci bazpeku Iczkieryjskaha haspadarstwa, i úratuje czeczenski narod ad kalejnaha genocydu. Bezgruntoúnaść padobnaha śćwierdżańnia, na tle taho, szto sia adbywaje ú świecie z niepadlehłymi haspadarstwami, czalcami AZN (AAN), na tyla widawoczna, iż nie patrabuje jakich-kolwiek specyjalnych argumentaú, aby abwierhnuć henyja politycznyja fantazyi. Aprocz taho jest i cena za tuju sumniúnuju apieku, ab ktoraj my úspamianiem paźniej. Ahulnaznany cynizm i bezpryncypijalnaść u politycy prawodnych haspadarstw świetu, uwasablajuczych saboj sławietnuju miżnarodawuju supolnaść, siahnuli ú naszy czasy swajho apogeum[11]. Mety danaj koncepcyi nie pazwalajuć nam padrabiaźniej zahłybici sia ú politycznyja i historycznyja karani siodniasznich realijaú. Ale karotka datknuci sia hetaho problemu jest kanieczna, iżby stali paniatny pryncypijalnyja momenty baronienaj pozycyi.

2. Uproszczana technologija suczasnaj agresyi

Zbytaczna wajenna siła zaúżdy mknie sia wylić u wajennu agresyju. U procesie formawańnia agresyi prysutny mnostwa faktaraú, ale hałoúny ź nich dwa: waúnutrany **skryty motyú** i źnieszni **formalny powad.**

Aby mieć «formalny powad» dla uwarwańnia da Polszczy, Hitler tajemna sankcyjonawaú napad specsłużb na úłasnu radyjostacyju. Było zabita blizka dwoch dziesiatkaú niamieckich supracoúnikaú. Pucin u poszukach «formalnaha powadu» dla napadu na Iczkieryjskaje haspadarstwa sankcyjonawaú eksplozyi[12] żyłych damoú u Maskwie i Wałgadonsku. Tut użo jelikaść[13] achwiar liczyła sia na sotki. Jednak, nie baczuczy na bolsz unuszalnuju prowokacyju, Pucin zastaje sia tykiela karykaturnaj imitacyjaj Hitlera.

Suć ludzi, katory nie baczuczy na masztabnaść swaich złaczynstw, nigdy nie buduć usprymaci sia jak **asoby**. Tym nia mieniej, Pucin, pierad kalejnym wajennym utorhnieńniem da Iczkieryi,

nie paruszaú «prawidła formalnaha powadu». U hetaj źwiazi jon absolutna sensoúna papraknuú antyiracku koalicyju, spytaúszy: «Dzie zbroja masawaha źniszczeńnia, katora służyła powadam dla wajennaha útorhnieńnia da Iraku?» I tut ża daú profesyjanalnu adpowiedź: «Ja úżo daúna b, szto-kolwiek znajszoú». I zapraúdy, upierszyniu ú najnoúszaj historyi mocnyja wajenna haspadarstwy, realizujuczy plan wajennaj agresyi proci niepadlehłaha haspadarstwa - czalca AZN, całkam zaniadbali «formalny powad» i zrabili adkrytu **staúku na siłu.** I ciapieracza úżo żadny «eksport demokracyi» nie pamoża nadać okupacyi Iraka kaniecznu legitymnaść.

U wypadku maskoúskaj agresyi proci Iczkieryi waúnutrany skryty motyú nie ahuczwaú sia, bo byú niemoralny wodle swaje istoty i moh wyzwać sprawiadliwaje aburenńnie i wostraje procidziejańnie ze starany naroda, szto staú paddany agresyi. I adwarotna, «Formalny powad» staú pradmietam usiestarońniaha abmierkawańnia i propagandowych spekulacyj. Ź niaho dużali wycisnuci maksymalny polityczny kapitał.

Za jakiś czas «formalny powad», jaki staú wyjściowym punktam dla totalnaj demonizacyi buduczaj achwiary agresyi, zapaminaje sia[14], tracie swaju aktualnaść. Ale da taho czasu heta nia budzie úżo istotna, bo asiahnuty hałoúny cel - inducyjawana[15] niezdarowa emocyjanalna tło i atrymana moralnaja padtrymka agresyi iz starany hramadztwa. Szto sia tycza waúnutranaje skrytaje motywacyi, to czaściakom fakt jaje istnawańnia nia byú sekretam dla hramadzkaści.

U wypadku chaotyczności i niezadawolenaści masawaj świadomaści, wysoúwali sia mienawita takija wersyi «istinnoj podopleki», jakija adpawiadali moralnamu roúniu danaha hramadztwa. Pramoúczwańnie praúdziwaj pryczyny i akcentawańnie úwahi hramadztwa na formalnaj staranie, pazwalali agresoru asiahnuć dźwioch metaú. **Pierszaje – skonstrujawać mit ab «legitymnaści» swajoj akcyi. I druhoje – ilżej pryswoić niawolniczy styl świadomaści ú achwiary agresyi, a taksama poszuki moralnaha ugruntawańnia pakory nawiazanamu paradku.**

«Skrytym motywam» nowaj wajennaj agresyi Rasiei-Maskowii prociú Iczkieryjskaha haspadarstwa i jaho naroda staú toj fakt, iż **niepadlehłaja Iczkieryja pajszła darohaj adradżeńnia Szaryjatu**, jak jedyna pryjmalnaha dla czeczenskaha hramadztwa systemu socyjalna-praúnych stasunkaú. **Systemu, zdolnaha stabilizawać waúnutranuju sytuacyju i procistajać źnieszniaj agresyi.**

U ciahu troch let pa wajenna-politycznaj parazie 1996 r., iz starany maskoúskaha kaptura[16] i maskoúskich specsłużb nie zupyniali sia sproby razhojdać sytuacyju ú Iczkieryi ad waúnutry, sutyknuć mieży saboj tak zwanyja nacyjonalna-patryjotycznyja siły i isłamskuju moładź, z metaj neútralizawać szaryjackija dużańni rukami samich czeczenaú. Maskoúski polityczny kaptur i maskoúskija specsłużby za pomaczczu szmatlicznych agentaú, zasunutych da najwyszejszych haspadarstwawych struktur ułady Iczkieryi, dużali nawiazać czeczenam nacyjonalna-klanawu dyktaturu wodle úschodnich nacyjonalistycznych reżymaú. Taja sproba atrymała parazu ú Gudermesie úletku 1998 r. Tym nia mieniej, maskoúskija specsłużby i dalej nie zupyniali sprobaú destabilizawać sytuacyju ad waúnutry i za każdym razam padnosili rowień politycznych prowokacyj. U prygranicznych kaúkaskich respublikach i ú Maskwie wodle prydumanych powadaú paczata arysztoúwać oficyjalnych pradstawicielaú i czalcoú uradu Iczkieryi. Kremloúski kaptur demonstracyjna i nachabna ignorawaú usie oficyjalnyja dokumenty i dwustarońnija damoúlenaści. Paczaścili sia wajennyja prowokacyi jak waúnutry respubliki, hetak i na jaje granicacr. Ulubionym objektam napadu dla maskoúskich wajskowych stali prygranicznyja czeczenskija chutary i czabanskija punkty. Noczczu i rana tudy útorhwali sia BTRy iz zalapanymi numerami, adbywali sia rabunki i zabojstwy z demonstracyjnaj żorstkaściu. Peryjadyczna źjaúlali sia helikoptery bez paznacznych symbolaú i razstreliwali z pawietra żyłyja damy.

Usie tyja prowokacyi na tle bezdumnaj czeczenafobii, razpalwajemaj maskoúskimi medyjami czeczenska starana jednaznaczna acaniła jak **padhatoúkumaskoúskaha wajenna-politycznaha kaptura da wajennaha útorhnieńnia da Iczkieryi**, szto ú astatni czas było paćwierdżana zajawami tadyszniaha premjer-ministra RF Siarhieja Ściepaszyna. Ściepaszyn publiczna úznaú, szto politycznaja decyzyja[17] ab wajennym útorhnieńni da Iczkieryi była pryniata Kremlom szcze ú marcy 1999 r.

U tej źwiazi, ustaúna pomacz czeczenskich wolontaryjusaú[18] (nawat wodle norm sławietnaha «miżnarodawaha prawa»), akolenym i likwidujemym dagestanskim muzułmanam uletku 1999 r., stała sia nia tolki wykanańniem swajoj Szaryjackaj pawinnaści, ale i objektyúnym upiardżwajuczym dziejańniem proci dasiahalnaha dżarała[19] prowokacyi i pryhatawanaj agresyi - maskoúskich okupacyjnych wojskaú, dyzlokowanych u Dagestanie. Dziejańni wolontaryjusaú-modżachedaú byli ażyćcioúleny na padstawie patrabawańniaú Szaryjatu, i tamu z punktu zoru Isłama, absolutna bezsensoúny suć z taho powadu i úszczuwańni i úchwaleńni, i polityczny spekulacyi, ad kaho-kolwiek jany b zychodzili, bo heta była **decyzyja Szaryjatu.**

Czas pakazaú, iż paúziatyja kroki byli absolutna adekwatnymi i prawidłowymi, zbłytaúszymi plany maskoúskaj wajenszczyzny a kremloúskaha politycznaha kaptura. Zamiest katastroficznaj dla czeczenskaha haspadarstwa i

Amir Isłamskaj brygady szachidaú „Ryjadus-Salichjin" Abdałłach Szamil Abu-Idrys i Prezydent Iczkieryi, Amir Madżlisul Szura Iczkieryi (Hałoúkom) Asłan Maschad

nacyi damowaj wajny, akuratna pryhatawanaj i czakajemaj Kremlom, Maskwa była wymuszana ażyćciawić zaúczasnu agresyju i legalizawać praktyczna swoj ceły agenturny potencyjał wa úładnych eszelonach Iczkieryi.

Jeżali b maskoúskija generały patrabawali «formalnaha powadu», dyk ża czeczenskija modżachedy pradastawili jedyn z najlepszych scenaryjusaú[20] hetkaha «powadu». I logiczna było b skarystać iz takoha «padarunka» praciúnika. Ale wyklikała peúnaje ździúleńnie, iż maskoúskaje kiraúnictwa, asabliwa maskoúskija generały, bez asabliwaha entuzyiazmu i jaúna zmuszana prypaminali dagestanskija padziei. A kali i prypaminali, dyk na tyla skażali fakty, szto niemażliwa było złapać ani motywu, ani sensu, ani logiki tych padziejaú.

Bezdumna łharstwa maskoúskaj starany ú interpretacyi danych padziejaú pasłużyła spryjalnym siaradowiskam dla najbolej niepraúdapadobnych i fantastycznych wymysłaú u świadomaści szerych abywatelaú. Najczaściej huczali raźlicznyja waryjacyi ab napadzie «czeczenskich bajoúnikaú» razam iz «isłamskimi fundamentalistami» na dagestanskija wiesi i asabliwa «szokowała» maskoúskich generałaú, iż «napad adbyú sia na swaich ża bratoú muzułmanaú».

Tolki generał Szamanaú, znany wajenny złaczynca, adnojczy iz żaúnierskaj prastatoj wydaú praúdu, pawiedaúszy, iż czeczenskija modżachedy napali na maskoúskuju armiju. Na armiju, ktora abkrużyła i demonstracyjna zabiwała dagestanskich sialanaú tykiela za toje, szto im chacieła sia żyć wodle Szaryjatu. Na armiju, ktora pryhatawała sia da kalejnaha kidka na Iczkieryju u czakańni hadziny «X», ktora była wyznaczana Kremlom, jaszcze ú marcy 1999 r.

Mienawita **fakt napadu modżachedaú-wolontaryjusaú na maskoúskuju armiju**, starała sia zawualawać kremloúskaje kiraúnictwa. Jano i zrazumieła - armija wa úsie czasy była jedynym i **najpierszym argumentam** u politycznaj strategii Kremla. Wiadoma Pucin wyhladaú by śmieszna, jeżali b na miżnarodawych sammitach raspawiadaú by ab tym, jak kolkisot «czeczenskich bajoúnikaú» napali na armiju nuklearnaha haspadarstwa.

Stul i jaho baraćba z mitycznym «miżnarodawym teroryzmam», jakaby zasieúszym u harach Kaúkazu. Szto buduć rabici pucinskija polittechnologi, jeżali reszta - dwa dziesiatki wolontaryjusaú-modżachedaú iz arabskich krajoú raptam stanuć szachidami - niewiadoma. Skarej za úsio kremloúskija propagandysty zachawajuć im wirtualnaje żyćcio, pakul nia wydumajuć czahoś nowaha, kształtu «padziemnaha chodu ad Itum-Kali da afganskaj prowincyi Paktyja».

Szto sia tycza «formalnaha powadu» druhoj maskoúska-czeczenskaj wajny, **to propagandowaje zyczeńnie skirawała sia na eksplozyi żyłych damoú u Maskwie i Wałgadonsku** i standardowamu «oczierniajuszcziemu naboru», paczynajuczy ad «narkotrafika i handlu niawolnikami», zakanczwajuczy na úżo zapomnienych «fałszywych awizo».

Toje, szto wajenna-okupacyjny plan razpracoúwaú sia wielmi padrabiazna, i padrychtoúka da wajennaj kampanii wiała sia gruntoúna, było zaúważna úżo ú ciahu bajowych dziejańniaú. Maskoúskija generały úliczyli doświed pierszaj wajny i praktyczna nie paútarali papiarednich pamyłak, chacia toje i nie úratawała ich ad nowych pamyłak.

Druhuju pryczynu, szto tłumaczyć paharđżańnie «dagestanskim pachodam» u jakaści dominujuczaj fabuli «fomalnaha powadu», treba szukaci ú asabliwaściach myśleńnia maskoúskich generałaú, jakija amal nia úmiejuć pierabudoúwaci sia i z bezdumnym impetam trymajuć sia planu. **Dagestanskija padziei byli nieczakanymi i niepraduhledżanymi,** szto i paćwierdziú úsio toj ża premjer-ministar Ściapaszyn na pasiadżeńni úradu RF, gdy jaúna raścisnuty i źmiaszany, wymawiú da kamery ciapier użo historycznu frazu - «Dagestan my zhubili...»

U adroźnieńni ad dagestanskich padziejaú, eksplozyi damoú **byli jaúna praduhledżany sekretnym planam, tamu hetak akuratna i úprawodżwali sia oficyjalnaj propagandaj.**

praciah budzie

---

[4] walka – baraćba
[5] dużańnie – imknieńnie
[6] dla zdegradawanaj Europy!!!(pryciemka redaktora)
[7] ustaúnoje – zakonnaje
[8] prawa – zakon
[9] zasada – pryncyp
[10] zysk – russk. wyhoda
[11] apogeum – najwyszejszy punkt
[12] eksplozyja – wybuch
[13] jelikaść – kolkaść
[14] zapaminaci sia – zabywacca
[15] inducyjawany – sparodżany
[16] kaptur – русск. перен. верхушка
[17] decyzyja – raszeńnie
[18] wolontaryjus – dabrawolec
[19] dżarało – krynica
[20] scenaryjus – scenar

Szaryjat, religijnaje muzułmanskaje prawa, zbor pradpisaú, szto datyczać abawiazkaú adnosna Boha i miżludzkich stasunkaú. U isłamie nie istnuje padzieł pamiż prawam świeckim a religijnym. Prawa hetaje apracoúwaje sia na padstawie Koranu i tradycyi – sunny. U szyitaú wialikaje znaczeńnie adyhrywaje taksama tradycyja Imamaú.

Imam (z arabskaha znacza – stajaczy na czale, wiaduczy), na paczatku isłamu hetak akreśliwali duchowaha prawadyra – nawuczanaha i pabożnaha czaławieka, jaki wiadzie madlitwy ú miaczecie. U sunnitaú ź ciaham czasu Imamy nabyli haspadarstwawaje znaczeńnie, u szyitaú zastalisia bezumoúnymi duchowymi prawadyrami. Funkcyju Imama nie można paraúnać z hodnaściu światara ú Kaściole. Imamam moża być kożny muzułmanin, jaki maje adpawiednyja wiedy z teologii i rytuałaú wiadzieńnia madlitwy, ale jon nia maje światarskich funkcyj.

Karotki słoúnik isłamu

paczatak na s.6

wych ihraú i r.d.). U imia dakładnaha monateizmu admaúlali narodny kult światych i światych miejscaú. Pad świeckim prawadyrstwam kniazia Muchammada Ibn Su'uda (1744-1765) i duchowym Abd al-Wachchaba stwaryli mocnaje haspadarstwa Nadżab, szto abdymała amal usiu Arabskuju Paúwyspu. Paśla úpadku ú XIX st. iznoú zaniało jano mocnyja pozycyi ú pierszaj pałowie XX st. za czasoú Abd al-Aziza (1880-1953) – ad 1932 r. nosie nazwu Saudaúskaja Arabija, a wachchabizm jest u im panujuczaj doktrynaj.

Mułła (mołła), tytuł, nadawany muzułmanskim duchoúnym u znaczeńni «majstra», «wuczony», «światabliwy» (u zależnaści ad krainy i tradycyi). Kali-niekali maje znaczeńnie «pan» u stasunku da Boha (Marokka).

Duchoúny i świecki prawadyr ruchu Taliban – Amir (Hałoúkom) Prawawiernych Mułła Muchammad Omar

Taliby, dasłoúna: «tyja, szto szukajuć praúdy», nazwa funkcyjanuje ad 1994 r. Na paczatkach dziejnaści ruchu, hzn. u paczatku 90-ch let, da ruchu ústupali sunnity, wuczni medrese – koranicznych szkoł, szto dziejniczajuć pry meczetach. U szkoły prymali ú asnoúnym bezdomnych i siroty, baćki jakich zahinuli ú czasie damowaj wajny, a taksama horliwych wyznaúcaú isłama z poúdnia Afganistana i úschodniaj czastki Pakistanu, dzie mieszkajuć Pusztuny – kaczeúnaje plemia. Wuczniaú medrese wuczyli taksama bajowaj sztucy, u suwiazi z czym, jany atrymali paźniej istotnyja wajennyja pośpiechi. Na apanawanych Talibami prastorach Afganistanu byú ustalawany żorstki religijny paradak i panawaú supakoj, u suwiazi z czym mnohija z amiraú (palawych komanderaú) dałuczyła sia da ruchu. Paśla zdabyćcia Kabulu Taliby zabaranili úsie zabawy, alkohol i telewizyju, zabaranili kabietam wychodzić z domu samastojna, bez suprawadżeńnia swajakoú - mużczyn i insz.

Szyity, polityczna-religijny adłom u isłamie. Szyity úznajuć za praúnych nastupnikaú Mahometa patomkaú czaćwiertaha kalifa Ali Ibn Abi Taliba, muża Facimy, czaćwiertaj daczki Paroka. Jany wierać, iż Ali (zabity ú 661 r.) pierakazaú swaim nastupnikam - imamam, specialnuju Boskuju łasku, dziakujuczy czamu imamy zastajuć sia nieabmylnymi i czystymi. Jany najwyszejszyja aútorytety nia tolki ú świeckich, ale i ú religijnych pytańniach. Szyity byli úwieś czas pieraśledwanyja sunnitami ad 661 r. Szyity razwinuli swaje doktrynu i kult – szyizm. Pierakananyja taksama, szto nastupnik Ali Ibn Abi Taliba, dzieści jość i abawiazkowa pryjdzie jak Mahdzi – Mesyja[2] , kab zaprawodzić paradak. Szyitaú najbolsz u Iranie: 92%. Majuć taksama istotnyja mienszaści (bolsz za 25%) ú niekatorych inszych muzułmanskich krainach: Iraku, Afganistanie i Siaredniaj Azyi.

---

[2] hety element swaje doktryny szyity atrymali ad nawiernutych u isłam żydoú i chryścijan.

HISTORYJA

U hetym numary my zakanczwajem (paczatak - «Litwa» N 4/16 2002 r.) temat, jaki wielmi hruntoúna raspracawaú polski daśledczyk Edward Walewander u swajoj kniżcy «Die oesterreichische Presse und die polnische Januaraufstand» (Austryjackaja presa i polskaje studzieńskaje paústańnie), szto była wydadziena pa-niamiecku ú Frankfurcie-nad-Majnam ú 1991 r.. Gruntujuczy sia na pracy p.E.Walewandera, a taksama na inszych apracoúkach, my sprabujema praanalizawaci, jakim czynam praktykawańnie katolickaj wiery paúpływała na motywacyju insurgentaú, a taksama jakim czynam prajawiła sia miżnarodawaja katolickaja solidarnaść z polskim i litoúskim[1] narodami.

Boh, Honar, Ajczyna...

Watykan i adnaúleńnie Reczypaspalitaj

Watykan praciwiú sia pamknieńniam rasiejskaha úradu dałuczyć terytoryi byłoj Reczypaspalitaj niepasredna da imperyi i zrusyfikawać uwieś nierasiejski element razam z Katolickim Kaściołam. Austryjackija gazety asabliwa úważliwa adlustroúwali hetuju pazycyju, dajuczy czytaczam historyczny abrys, jaki siahaú peryjadu padziełaú Reczypaspalitaj.

św. Pius IX, Papież

"Das Vaterland"[2] trymała sia dumki, szto za Papieżami anikoli nie zatrymliwała sie słowa ú padtrymku Polszczy. Hetuju dumku pa bolszaści padzialała katolicka oryjentawanaja presa. Pad uwahaj presy znachodziła sia pozycyja Papieża Gregora XVI pa polskim pytańni. Hetak «Morgenpost»[3] dawodziú, spasyłajuczy sia na Alokucyju Papieża Gregora XVI «Haerentiem die» ad 22.VI.1842, szto Papieży úżo nia pierszy raz źwiartajuć uwahu na pieraśled katolikaú u Rasiei. «Der Botschafter»[4] adnak adznaczyú toje, szto Papież daúna musiú by wystupić z acenkaj dziejańniaú Rasiei. Bo ahulna tolki naprykancy 30-ch let XIX st. Gregor XVI wyraszyú sia asudzić carysckija praktyki paśla taho, jak dwa miljony hreka-katolikaú było «zahnana, zachłystana i zaknutana» u rasiejska-prawasłaúnuju dziarżaúnuju carkwu. Kab niejak źlepszyć swoj wizerunak, stworany zhadanaj alokucyjaj, Mikałaj I, ażno dwa razy nawiedaú Papieża ú Rymie ú hrudni 1845 r. Padczas hetych aúdyjencyj Papież pakazaú Carawi, jahonyja ż zahady datyczna pieraśledu Kaściołа, na szto monarcha, ździwiúszy sia adpawiedaú, iż uwohule ab mnohich z tych zahadaú nia wiedaú. Na patrabawańnie Papieża Car daú abiacańnie, szto jon jaszcze raz spraúdzić kożny z pradstaúlenych zahadaú. Gazety aktyúna witali pozycyju Papieża, jaki jak jedyny monarcha, nie maúczaú i nie bajaú sia wykazać Carawi praúdu ú woczy. Presa jednak zaúważała, iż Carawi, usiutka jedna, udałosia «zadobryć» sprawiadliwy hnieú Kaściołа, nie iduczy nawat na drobnyja sastupki.

Pakazalna toje, szto austryjackaja presa nicz nie pisała ab mieúszaj miejsca encyklicy «Cum Primum» taho ż Papieża Gregora XVI ad 1832 r., u jakoj było zasudżana listapadawa paústańnie 1830-31 rr.[5] , z pryczyny zrywu proci praúnaje i legitymnaje úłady. Dany dokument amal nie zhadwaú sia ú austryjackaj presie, dziela stwareńnia ahulna pryjaznaha wobrazu Watykana datyczna Polszczy.

Kab acanić staúleńnie Papieża św.Piusa IX da polska-litoúskaha pytańnia kanieczna źwiarnuć uwahu na nastupnyja dokumenty:

– Alokucyja ad 16.III.1863;
– List da Cara Alaksandra II ad 22.IV.1863;
– Zaúradżańnie da rymskich kaściołaú adnosna madlitwaú za Polszczu «Invito sacro» ad 31.VIII.1863;
– Alokucyja ad 24.IV.1864;

U najpiersz zhadanaj alokucyi Papież pramaúlaje datyczna padziejaú, zajszoúszych u Meksycy, a paśla skomentawaú sytuacyju ú Polszczy, aceńwajuczy jaje jak hodnuju zaskardżańnia. Presa adreagawała na danuju alokucyju źmieszana, zaúważyúszy, iż Papież wyraziú sia zanadta dyplomatyczna, razumiejuczy jednak, ża duchowy patryarcha nia moża wykazwaci sia inszym czynam.

U nastupnym Liście da Cara ad 22.IV.1863, Papież św. Pius IX daú wyraz swajmu pierakanańniu, iż hałoúnaja pryczyna politycznych zabureńniaú, jakich jon nie chocza úsprawiadliúlać, suć religijnyja pieraśledwańni ú Karaleústwie Polskim, zabarona niepasrednaha abszczeńnia pamiż lokalnaj kaścielnaj hierarchijaj i Światym Prastołam, a taksama niepryjaznaje da Katolickaha Kaściołа zakanadaústwa. Car u adkaz zahraú wielmi chitra, zaúważyúszy, iż i ú Kaścielnym Haspadarstwie majuć miesca niezadawolenaść panujuczymi i politycznyja zabureńni, zrabiúszy úniosak, szto «rewolucyjnaje duchawienstwa»[6] było inspiratoram paústańnia.

Zaúradżańnie «Invito sacro» ad 31.VIII.1863 zaúradwała czynić madlitwy za Polszczu i razpaczało sia úraczystaj błahalnaj[7] procesyjaj u Rymie. Papież uczyniú toje z pryczyny paczućcia údziaczności da polska-litoúskaha narodu, jaki służyú abaronczym pradmurram chryścijanstwa, stała baroniaczy sztandar katolickaj wiery.

Znaczna wialikszy rezonans, niż zaúradżańnie madlitwaú, wyklikała alokucyja Papieża ad 24.IV.1864. Hetym razam Papież byú barza daloki ad taho, aby zadawalniać carskim ambicyjam. Pierszahierarch wykarystaú powad z nahody świata na cześć światoha Fideliusa ad Siegmaringen u Kongregacyi propagandy wiery, razam iz prysutnymi czatyrnaccaćciu kardynałami i inszymi prominencyjami[8] , kab z pyłajuczym abureńniem asudzić Cara, jaki pieraśleduje swaich katolickich paddanych i żadaje likwidawać katolickuju religiju:

My czytajem takża ú hetyja dni, iż jon (Car Alaksandar II) zabaraniú biskupam hetaho katolickaho narodu wykanańnie biskupskich funkcyj (...). Hłupiec! Jon nia wiedaje, iż biskupy pawinny úmieć i mohuć wykonwać swaje funkcyi i ú katakombach[9]. Zhadanaja alokucyja wyklikała wialiki rezonans u presie, jakaja akreśliwała jaje jak usprawiadliúlenaje abureńnie Kaściołа. «Katholischen Blätter»[10] zaznaczaje, szto alokucyja wynosić «Praklaćcie» adnosna rasiejskaj politycy ú Polszczy. U katolikaú heta alokucyja wyklikała hnieú proci tyranii caratu, jakaja adbiraje ú ich braćciaú pawodle wiery ú Polszczy, religiju i swabodu, ich żyćcio i majontki.

Generalna można rozna aceniwać pozycyju Papieża św.Piusa IX adnosna paústańnia 1863 r. Ale adno można pakinuć bez sumniwu - jon byú jedynym z monarchaú i kiraúnikoú dziarżaú, jaki nastolki horacza i paśladoúna wystupaú u abaronie polska-litoúskaj sprawy ú toj czas.

U padahulnieńni należyć zaznaczyć, iż adnosna Studzieńskaha Paústańnia 1863 r. kardynalna źmianiú sia stasunak kaścielnych pierszahierarchaú. Jeśli raniej jany jednaznaczna konstatawali «rewolucyjny» charakter zrywaú za niepadlehłaść, dyk hetkim razam u wialikszaj stupieni padtrymali studzieński czyn. Źwiazana toje było iz reczaistnuju źmienaju duchowaha boku paústańnia. Kali ú 1830-31 rr. rebelijaj kirawali wolnamularskija liberały, dyk u 1861 r. aposznim dyktatoram byú Romuald Traúgutt - wieruczy katolik, i nawat «czyrwony» Konstanty Kalinoúski ci nie ú bolszaj stupieni byú abaroncam Światoje Unii, ab czym najlepsz świedczyć niżejpadadzieny úrywak z N 6 «Mużyckaj Praúdy».

«Mużyckaja Praúda» N 6

No Boże Wszechmocny, miłosierny ty nasz Panie. Ty ab nas nie zabywaj, zlituj sia nad nami, pamaży nam u naszej niedoli, wyżeni Maskala z naszaho kraju, daj nam praudziwuju wolność i wieru naszych Dziedou i Pradziedou – a kaścioły, szto Maskal, nieczysta jaho siła, parazkidau albo pierarabiu na stajni i cerkwi, znou zajaśniejuć Twajeju chwałoju i narod u nich chwalici Ciabie budzie, jak chwalili naszyje predki. Zaśpiewajem tahdy u adzin hołos naszu pieśń światuju „Święty Boże, święty mocny, święty nieśmiertelny – zmiłuj się nad nami!" i Boh najwyższy zmiłujeć sia nad nami, dapamoże nam u naszej pracy, a na tamtom świecie daść królestwo niebiesnoje – i nie buduć uże dzietki naszyje swaju matku praklinaci szto na świet radziła!!

Pakazywajuć ludzie, szto święty Ojciec aż z Rymu prysłau uże da nas swaje błahosławienie, (no Maskal jaho spyniaje) – haworać szto pryszle i ksiendzou, szto buduć prymaci na unijackuju wieru. Tahdy Dziaciuki chto adno wieryć u Boha, Jaho Syna i Ducha Światoho, niechaj zaraz pakidaje syzmu i perechodzić na praudziwuju wieru Dziedou i Pradziedou. Bo chto nie perojdzie na uniju, toj syzmatykom zastanieć sia, toj jak sabaka zdochnie, toj na tamtom świecie piekielnyje męki cierpieci budzie!

[1] litoúski = wialikalitoúski; [2] «Ajczyna»; [3] «Raniszniaja poszta»; [4] «Ambasadar»; [5] Treba zaznaczyć, iż heneralna rebelija taja była zasudżana prawidłowa, szto stała spryczyniena bezpasiarednymi powiaziami kiraúnikoú zrywu ź lewymi, liberalnymi i wolnamularskimi płyniami. Nie zwaroczana natomiest uwahi na toje, iż ułada proci katoraj rebelija była úźniata, roúnie ż nie była praúnaj u hetym kraju. Bolsz konkretna my pawierniema sia da danaha zahadnieńnia ú artykule «Chwaroby rostu...»; [6] Tutaka iznoú baczym, jak duża szkody naniesła naszamu ruchu raniejszaja wolnamularska-liberalnaja pastawa naszaje elity. Toje dała carawi mażliwaść baranici sia niby sprawiadliwymi słowami pra abaronu Bożaha paradku, a paústancaú zaliczyć da niaúdziacznych buntaúnikoú; [7] błahalny – prośbitny; [8] prominencyja – wiadomaja, znanaja asoba; [9] «Salzburger Kirchenblatt» (Salzburski Kaścielny Listok) ad 12.V.1864; [10] Katholischen Blätter – Katolickija Arkuszy

KALANDAR

A. D. 1429

Zjezd Monarchaú Europejskich

U Łucku (pa łacinie *Luceoria*) u roku 1429 adbyú sia świetny zjezd europejskich monarchaú, jakoha ziemli sławianskija pierad tym nigdy nia widzieli. Jagajła z karalewaj Zofijaj, swajoj treciaj żanoj, zjechaú da Łucka dnia 6 stycznia[1], a ú 6 tydni pa hetym pryjechaú cesar niamiecki, Żygimont (Siegesmund). Haspadarom byú Wialiki Kniaża Litoúski, Witaút, da katoraha Wałyń w owy[2] czas należaú, i heny, z karalom Jagajłam, wyjechaú na milu pawitać cesara, prybywajuczaha iz cesarowaj. Prywitaúszy sia, sieú karol da cesarowaj na sani, a cesar da Witaúta, i jechali hetak na zamak. U Łucku znachodzili sia: Eryk VII, karol dacki, Wasyl Wasyljewicz, Wialiki Kniaża Maskoúski, syn daczurki[3] Witaúta, Wialiki Majstra[4] Zakonu[5] Kryżackaha, Rutzdorf, i Siegfried – kawaleraú inflanckich, legat papieski, metropolita Rusi Focijusz, chanawie Tataraú pierakopskich i zawałżanskich, haspadar Wałoszczyny[6] , kniażaty mazawieckija, pamorskija, ślonskija, twerskija i adojeúskija, cesar ża hrecki, Jan Paleolog, prysłaú swaich pasłoú. Dadać da taho wielki napłyú szlachty, tak, iża na mil kolki dakoła poúna było haściujuczych pa wiesiach, a úsich wydatna praz siem niadziel pryjmawaú Witaút. Na hetaje pryniaćcio wychodziła sztodzionna, jak zapeúniwaje Stryjkowski, pa 700 boczak miodu, akramia malmazyi (hreckaje wino), piwa i inszych trunkaú[7] , wałoú i jaławic 700, baranaú 1400, zubroú, łasi i dzikoú 100. Pradmietam naradaú mieła być abmyśleńnie abarony prociú hroziaczaj Europie patuzie[8] Otomanskaj, pry czym cesar Żygimont mieú skryty zamier asłableńnia Polszczy praz namaúleńnie Witaúta, aby sia krolem litoúskim ahałasiú, szto aczywista lażała ú intaresie rejchu niamieckaha i kryżakoú. I było b da hetaha pryjszło, gdy b nia úpor, hłybiej pajmujuczych polityku, dyplomataú polskich i litoúskich.

pawodle «Geografia historyczna ziem dawnej Polski»
Zugmunt Glogier, Kraków 1903 r.

[1] styczań = studzień; [2] owy = toj; [3] daczurki = daczki; [4] majstra = magistar; [5] zakon = orden; [6] Wałoszczyna = Małdowa; [7] trunki = napoi; [8] patuzie, ad patuha = mahućcie, siła.

Gazeta «Litwa» była adnoúlena ú 1995 r. Da 1998 r. u redakcyju úwachodzili: Uładzimier Michniewicz, Alaksandar-Jan Stralcoú-Karwacki i Uładzimier Piatrowicz. Z 1999 r. skład redakcyi źmianiú sia i hety numar padrychtavali:

Redaktar: *Alaksandar-Jan Stralcoú-Karwacki*
Karektura: *Alaksandar-Jan Stralcoú-Karwacki*
Wiorstka: *Marcin Kojdan*

Naszy pryncypy j jak nas znajści:
Redakcyja gazety drukuje materyjały z metaj zabiezpiaczeńnia swabodnaha pierapływu informacyi, biaz zhody autaraú i nie niasie adkazności ú adpawiednaści z zakanadaústwam ab autarskich prawoch, u suwiazi z adsutnaściu prawawoje dziarżawy na terytoryi Respubliki Biełaruś. Adkaznyja za dakładnaść faktaú, padadzienych u artykułach suć aútary publikacyj. Redakcyja maje prawa na stylowaje j gramatycznaje redagawańnie autarskich materyjałaú.

Posztawaja skrynka:
p/s 26 220050 Miensk–Litoúski
Recz Paspalitaja Litwa – Res Publica Lithvania
e-mail: litva@adukatar.lingvo.minsk.by